

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií v Brně

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2005

Hana Janatová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií v Brně

Násilí v rodině – cyklické opakování

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Marcela Zvonařová

Vypracovala:
Hana Janatová

Brno 2005

Obsah

Úvod 1

1. Charakteristiky násilí páchaného na dětech 3

- 1.1 Charakteristika rodiny 3
- 1.2 Psychické týrání 7
- 1.3 Fyzické týrání 13
- 1.4 Sexuální zneužívání 19
- 1.5 Osobnost pachatele a oběti týrání 24

2. Domácí násilí páchané na partnerce 28

- 2.1 Formy týrání ženy 28
- 2.2 Dopady domácího násilí na děti 34
- 2.3 Možnosti obrany proti domácímu násilí 37
- 2.4 Pomoc pro oběti domácího násilí (laická i odborná) 40

3. Prevence a postoj společnosti k domácímu násilí 44

- 3.1 Prevence násilí v rodině 44
- 3.2 Legislativa v ČR (trestné činy spojené s domácím násilím) 46
- 3.3 Práva oběti (trestní oznámení, povinnost policie) 49

Závěr 52

Resumé 53

Anotace 55

Literatura 56

Seznam příloh 59

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Násilí v rodině – cyklické opakování“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....

Hana Janatová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Marcele Zvonařové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi při zpracování bakalářské práce poskytla.

Brno, 11. října 2005

Hana Janatová

Úvod

Rodina je nejdůležitější prostředí pro vývoj dítěte od samého počátku. Dítě v ní poznává, jak se řeší náročné situace, poznává lásku jednoho člena rodiny ke druhému, poznává také hranice, které smí nebo nesmí překročit. Je to právě rodina, která dítě učí prvotnímu uspokojení potřeb. Rodina předává dítěti významné modely chování. Dává mu od počátku života nejen možnost vnímat je a pozorovat, ale také si je prakticky zkoušet v přátelském prostředí domova. Rodina také předává dítěti systém, jak se orientovat v okolním světě.

Ukazuje se, jak důležité je chování rodičů v úči dítěti už v prvních dnech jeho života. Je důležité, jak rodiče na dítě mluví, jak je uchopují, jak si s ním hrají. Dá se říci, že právě toto období vytváří základnu pro rozvoj dítěte a také pro jeho schopnost řešit problémy, které mu život přinese. Je to právě rodina, kde si dítě vytváří svou představu o fungování citových vazeb členů rodiny a vzorec sociálního chování, který pak uplatňuje ve svých sociálních vztazích.

Násilné chování v rodině a domácnosti zahrnuje špatné zacházení s dětmi, násilí mezi dospělými členy rodiny i špatné zacházení se starými a handicapovanými lidmi. Týká se všech druhů rodinných vztahů – mezi dospělými a dětmi, dětmi navzájem, mezi partnery, mezi dospělými a prarodiči. Díky velmi rozsáhlému tématu jsem si vybrala pouze problematiku dětí a žen. Touto prací bych chtěla prokázat nejen, že jde o velmi aktuální problém společnosti, který nelze ignorovat, ale také jde o rodinné násilí, které není soukromou záležitostí a je možné ho včasnou intervencí zastavit.

Do nedávné doby se věřilo, že surové týrání a bití jsou extrémní jevy vyskytující se pouze v problematických rodinách. Poslední výzkumy však dokazují, že se násilí v rodinách vyskytuje stále častěji.

Jde o velmi závažný patologický společenský jev, který má bohužel v naší společnosti vzestupnou tendenci. Následky násilí v rodině bývají dlouhodobé a odrážejí se negativně nejen v rodině samé, ale i v jejím blízkém okolí.

Nejvíce ohrožené v těchto rodinách jsou děti. Ať už jsou samy psychicky, fyzicky nebo sexuálně zneužívány, mohou být také svědky násilí mezi rodiči. Tyto zážitky dítě poznamenávají celoživotně nejen v citové oblasti, ale také se velmi negativně projevují ve výchově dětí v rodině.

Je důležité uvědomit si, že pro některé z nás je domov místem pohody a lásky, ale pro ty druhé je naopak místem strachu a bolesti, místem, kde jsou vystaveni útokům ze strany svých nejbližších.

Násilí v rodině je sice násilí za zdmi domovů, odehrává se skrytě a v soukromí, ale neznamená, že je nám už z něho třeba přehlížet. Jak nám už z něho přehlížet, že zrovna my také jednou nebudeme potřebovat pomoc?

1. Charakteristiky násilí páchaného na dětech

Určitě si každý z nás někdy v souvislosti s touto problematikou položil otázku, proč rodiče ubližují svým dětem? Co je k tomu vede, jakou tito rodiče mají povahu, jak mohou využívat bezbranné dítě? Vždyť rodina je posvátná instituce, která má své tradice a jak to, že je v ní najednou prostor pro sexuální zneužívání a týrání? Co vůbec týrání znamená, jaké má formy a následky a jaký je vůbec výskyt týrání a zneužívání (viz. Příloha č. 1 – Týrané a zneužívané děti) budu popisovat v první kapitole.

1.1 Charakteristika rodiny

Rodina je základní lidskou jednotkou každé společnosti, plní funkci reprodukční, biologickou, společenskou, je důležitou institucí pro učení se rolím a zejména sociálním dovednostem. Je významnou institucí pro utváření a rozvoj emocí a hodnotového systému, stejně tak jako je nenahraditelná pro utváření vazeb a vazbového chování mezi členy rodiny. Podstatou existence a největší smysluplností rodiny je tedy péče o děti a jejich výchova. Existence rodiny je ale také závislá na utváření domova, tedy před veřejností skrytého soužití jejích členů v podobě bytu nebo domu. Vliv kulturních tradic a moderní doby do značné míry ovlivňuje práh soukromého působení a práh odpovědnosti společnosti za výchovu dětí v rodině¹.

Dítě se přirozeně rodí a vyrůstá v rodině. Rodina jako instituce vznikla na počátku lidských dějin jako ochranné společenství, které chrání před vnějším nebezpečím. Byla rovněž dílnou, pracovištěm, kde dítě získávalo pracovní přípravu. Fungovala jako uzavřené sociální a ekonomické společenství. Postupem času rodina prochází mnohými proměnami, avšak její ústřední rolí zůstává ochrana a výchova dětí. Pro zdravý psychický vývoj dítěte má fungující rodina význam zásadní. Dlouhodobé zkoumání dětí vyrůstajících bez rodičovské lásky prokázalo,

¹ www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2001/01_04/vykopal

že tyto děti trpí v dospělosti častějšími duševními poruchami – chronickou úzkostí a depresemi, závislostí na návykových látkách, asociálními formami chování a častějšími konflikty se zákonem².

Ústřední roli ve vývoji dítěte hraje matka. Matka se stává součástí psychiky a prožívání dítěte tím, že mu slouží jako hlavní prostředek k uspokojování životních potřeb. Matka poskytuje dítěti rovněž ochranu. Vztah dítěte a matky je vztahem vzájemné závislosti. Dítě ale postupně zjišťuje, že některé svoje potřeby si dokáže uspokojit i samo. Postupné oddělování ze závislosti na matce a rodině vrcholí v období dospívání. V případě, že matka s celým rodinným systémem není na tento krok připravena, dochází k velkému konfliktu, který nejednou vyústí do stavu trvalého psychického stresu jak pro dospívající dítě, tak pro rodiče. Tento vnitřní rozpor může mít za následek trvalé pocity napětí, které se projevují v podobě celé řady psychických i tělesných poruch. Mezi ně patří depresivní a úzkostní poruchy, poruchy příjmu potravy ve smyslu mentální anorexie a bulimie, či rozličné zažívací a dýchací obtíže.

Dospívání však není jediným obdobím, kdy je konfliktem s rodiči ohrožen psychický vývoj nebo zdraví dítěte. Především děti, které do věku dospívání ještě nedorostly, vnímají jako jednu z nejvíce ohrožujících situací rozpad rodiny.

Psychicky nezpracovaná ztráta nebo absence jednoho z rodičů, nejčastěji otce, se však i za těchto okolností stává trvalým tématem jejich vnitřního prožívání a možnou překážkou ve vytváření uspokojujících partnerských vztahů v dospělosti. Obzvláště zjevné je to v případě, kdy jeden z rodičů rodinu „dobrovolně“ opustí. Dokazují to případy dospělých mužů a především žen, které se neobejdou bez péče psychiatrů a psychologů.

Rodina rovněž ovlivňuje vývoj osobnosti dítěte. Je známo, že zvýšená pravděpodobnost sexuálního zneužití je u dětí, které mají nízké sebehodnocení a vcelku jsou závislé na svém okolí. Méně si důvěřují a více se spoléhají na důvěryhodnost okolí, což může být dospělým zneužito. Zde je však nutno připomenout poznámku – v naší kultuře je většinou dítě vedeno k respektu k dospělému a připadá mu většinou přirozené podřídit se jeho přáním a rozkazům.

---

² Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 16 s.

Dnes, podobně jako v minulosti, se postavení dítěte ve společnosti odvozuje od vztahu mezi dítětem a dospělým. Tento vztah byl a vždy bude vztahem nerovným, založeným na uplatňování moci dospělého. Nerovným proto, že v případě zneužití této moci se dítě nemůže účinně bránit. Ocítá se v roli oběti. Pojem oběť je s dítětem spojen odnepaměti.

Skutečnost, že děti mají stejná práva jako dospělí a že jejich práva je potřeba chránit speciálními zákony, byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959, ve které se říká: „Dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm. Jedním z nejdůležitějších dní v historii vztahu dítěte a společnosti byl 20. listopad 1989, kdy byla OSN přijata Úmluva o právech dítěte, která byla ratifikována Federálním shromážděním tehdejšího Československa v r. 1991. V jejím úvodu se říká: „Dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc.“ Dále: „Rodina jako základní jednotka společnosti a přirozeného prostředí pro růst a blaho svých členů, a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.“

Dalším závazným dokumentem je Listina základních práv a svobod, která zaručuje „zvláštní ochranu dětí a mladistvých.“ Ochrana dítěte je dále upravena některými dalšími zákony, mezi nimi i Zákonem o rodině, který upravuje ochranu práv dítěte ve vztahu k rodičům.

Fungování a stabilita rodiny není ovlivněna pouze ekonomickými vlivy, ale především rodičovskou a partnerskou stabilitou a vzájemnou rovností. Je zde však patrný rozdílný přístup k oběma pohlavím i v průběhu socializace a profesních možností. Mnohé životní zkušenosti žen o sociálních nerovnostech mezi partnery v rodině tomu nasvědčují. Jedná se o takové rozdíly mezi mužem a ženou, které nejsou předurčeny biologicky ani geneticky, ale vznikají na základě kulturních, historických a sociálních podmínek. Tyto konstrukty silně ovlivňují a modifikují

utváření norem pro jednotlivá pohlaví jako typicky mužské nebo typicky ženské³. To vše silně ovlivňuje životní možnosti, životní perspektivy, životní styl a hodnotové orientace ve vztahu k pohlaví. Tyto názory silně ovlivňují i řešení a aktualizaci problematiky domácího násilí obecně: zpravidla je prosazován model muže-živitele rodiny, ženě je automaticky přiřuzována role pečovatelky a vychovatelky, v zájmu zachování rodiny a společenského postavení má žena snášet rozhodnutí a následky manželova chování. Žena, která z nejrůznějších důvodů rodinu opustí, je společností odsuzována, stejně tak jako děti, jejichž rodiče se rozvedli a zanechali jim zhoršené společenské a sociální podmínky.

Profesor Matějček tvrdí⁴: „Základní tradiční normy a principy klasické rodiny jsou i v dnešních rodinách zachovány a jsou k nim vedeny i děti. I když se říká, že dnešní rodina je úplně jiná než dříve, při pohledu z výšky je vidět, že to není pravda. Základní principy tu stále jsou a budou. Lidé vždy budou mít rádi své děti, budou po nich toužit a děti svou přítomností budou rodičům uspokojovat jejich základní psychické potřeby. Mezi rodiči a jejich dětmi probíhá psychická směna, většina dospělých lidí potřebuje mít děti a děti potřebují mít rodiče.“

---

³ www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2001/01_04/vykopal

⁴ www.rodina.cz/clanek430

1.2 Psychické týrání

Představuje takové chování v úči dítěti, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osoby a sebehodnocení, či negativní dopad na rozvoj interpersonálních vztahů.

Vedle základních potřeb biologických (jako jsou potrava, teplo atd.) má každé dítě i základní potřeby psychické, jejichž uspokojení je nezbytné pro zdravý vývoj jeho osobnosti (např. potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, potřeba společenského uplatnění, nebo potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy).

Bolest psychická či bolest duše je neměřitelná. Může ji prociť jenom ten, kdo měl vlastní zkušenost se svou bolestí. Na rozdíl od tělesné bolesti přetrvává dlouho po ublížení. Ve velké většině případů má za následek trvalé pocity méněcennosti, stavy úzkosti, pocity nedostatečnosti a nedostatek sebedůvěry.

Formy:

- vyhrůžky, cílené vyvolávání strachu u dítěte, ignorování, přehlížení
- odmítání dítěte, citová deprivace, citové vydírání (např. „když se nebudeš učit, utrápíš mě“, „když budeš zlobit, zabije mě to“)
- permanentní srovnávání s úspěšnějším sourozencem
- nepřiměřené zatěžování dítěte domácími povinnostmi či péčí o sourozence
- časté nadávky, ponižování, zesměšňování, opovrhování
- požadavek nereálných výkonů – ve škole, v oblasti zájmové (sport, hudba, aj.)
- násilná izolace, nepřiměřené oddělení dítěte od vrstevníků či ostatních osob
- nerespektování soukromí dítěte (přehnané kontrolování)
- odepírání pochvaly či ocenění
- vystavování dítěte závažným domácím konfliktům, vtlačování dítěte do role dospělého (osamělý rodič hledá v dítěti psychickou oporu, vyžaduje, aby naslouchal jeho problémům)

- nedostatečný zájem o dítě z důvodu vysoké zaměstnanosti rodičů
- finanční odměny dítěti za pomoc v domácnosti (dítě nebývá oceněno úsměvem, poděkováním či pochvalou, nýbrž penězi; neučí se, že vzájemná pomoc je v rodinném kruhu přirozená)
- nedostatek či úplná absence projevů lásky k dítěti

Výskyt těchto forem také dokazuje výzkum⁵, ve kterém zkoumaný vzorek zahrnoval osoby ve věku 18–44 let. Některé důležité pasáže si dovolím uvést:

Pro účely výzkumu vymezili autoři psychické týrání jako ubližování ze strany rodiče či jiné dospělé osoby formou opakovaného odmítání, ponižování, zastrašování, nepřiměřeného omezování, izolování od kontaktu s jinými osobami, využívání pro vlastní prospěch, učení názorům a chování, jež odporují zákonům či obecným mravním normám, neposkytování citové odezvy a vystavování násilí či závažným konfliktům doma.

Asi 70 % respondentů uvedlo, že byli v dětství či mládí opakovaně vystaveni některé z forem psychického týrání. Zbývajících přibližně 30 % respondentů konstatovalo, že žádné z forem psychického týrání opakovaně vystaveni nebyli. Je však nutno dodat, že respondenti často vyjadřovali názor, že uvedené formy sice podle pravdy označili, avšak do této chvíle je nepovažovali za týrání, nýbrž je vnímali jako výchovnou praktiku a zasloužený trest za své přestupky.

K nejčastěji uváděným formám psychického týrání patřily (údaje jsou zaokrouhleny): chování dospělého vyvolávající pocit zbytečnosti a méněcennosti (64 %), pocit, že dospělý nebere dítě na vědomí (60 %), znehodnocování myšlenek a pocitů dítěte (48 %), ponižování (39 %), omezování v kontaktu s kamarády nebo jinými blízkými osobami (30 %), nadávky, vulgární oslovování ze strany dospělého (28 %), opakované vysmívání se dítěti (27 %), pocity strachu či hrůzy vyvolané chováním dospělého (22 %), opakovaná lhostejnost dospělého k dítěti (22 %).

Za původce psychického týrání v dětství lze nejčastěji označit otce, matku a pak učitele nebo vychovatele. Otcové byli nejčastěji označeni jako osoby, které neberou své dítě na vědomí, dále

---

⁵ Bosák, V.: Psychické a fyzické týrání v dětství u dospělé populace v ČR. Tisková zpráva, 2004

pak jako osoby, které dítěti opakovaně nadávaly nebo používaly vulgárních výrazů, osoby opakovaně lhostejné, a osoby, ze kterých má dítě strach nebo hrůzu. Matky jsou nejčastěji uváděny jako původce opakovaného omezování kontaktů svých dětí s kamarády, nepřiměřeného omezování aktivit dětí. Výskyt psychického týrání je nejnižší v předškolním věku, vrcholí na druhém stupni základní školy a poté klesá.

Psychickému ubližování ze strany rodičů jsou u nás děti vystaveny často v souvislosti s rozvodovými spory. Příkladem je situace, kdy jeden z rodičů, vedený nenávistí vůči druhému rodiči a touhou po pomstě, dítěti nechce dovolit, aby se s bývalým partnerem stýkalo. Je upřímně a „spravedlivě“ přesvědčený, že člověk, který mu během manželství a před rozvodem již tolik zlého způsobil, „nemůže mít právo“ na dítě⁶. Při sporech mezi matkou a otcem se někdy stane, že se podcení potřeba mužského prvku ve výchově dítěte, který nelze ničím jiným nahradit. Část sporů přeroste do soutěže o to, kdo je pro dítě lepším rodičem.

Tato problematika zahrnuje především:

- zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, zneužívání dítěte jako „svědka“ („to on mě přece napadl“, „ona si začala“)
- získávání dítěte na svou stranu, negativní ovlivňování dítěte proti rodiči
- bránění ve styku dítěte s druhým rodičem
- nepřipravení dítěte žádoucím způsobem na styk s druhým rodičem

Často se stává, že bývalí manželé začínou před dítětem kritizovat rodičovské schopnosti druhého rodiče a nezřídka dokonce zpochybňovat i jeho lidské kvality. Svého bývalého partnera otevřeně pomlouvají, zesměšňují s cílem vyvolat vůči němu odpor.

V poslední době se množí případy, kdy ve snaze zabránit v kontaktu dítěte s bývalým partnerem jeden z rodičů obviní druhého z pohlavního zneužívání dítěte, které je obecně považováno za obtížně prokazatelné. Dlouhému vyšetřování, opakovaným výsledkům se dítě podrobuje zdánlivě dobrovolně, ve skutečnosti pod hrozbou ztráty lásky rodiče, který mu zůstal.

---

⁶ Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 29 s

Následky:

Emocionální zneužívání není snadné odhalit, protože se odehrává kdesi uvnitř v srdci a myslí dítěte. Jím postižené dítě musí neustále poslouchat řeči o tom, jak je hloupé, neúspěšné, ošklivé, nechtěné a nakonec mu nezbyvá než uvěřit, že je opravdu takové a nehodí se vůbec k ničemu. Takto citově vykořisťované děti si nikdy nejsou jisty, zda je někdo doopravdy miluje, a nemohou počítat s neustálou oporou, které se dostává od rodičů většinou jiných dětí. Děti sexuálně zneužívané, případně ty, kterým někdo fyzicky ubližuje, nebo je přinejmenším zanedbává, trpí zároveň i citově⁷.

Přestože citové týrání nezanechává viditelné stopy, může mít hluboký dopad na duševní vývoj dítěte a v důsledku toho také na osobní život a sociální vztahy v dospělosti. Významnou roli zde samozřejmě hrají individuální dispozice jedince (například temperament). Některé děti jsou senzitivnější a vnímavější než ostatní. Určité jednání (například vulgární nadávání) může jedno dítě hluboce zranovat, přičemž jiného se významně nedotkne. Dopady psychického týrání na prožívání a chování dítěte se liší podle intenzity, délky trvání a podle vývojového stupně rozvoje jeho osobnosti v době, kdy k tomuto jednání dochází.⁸

Psychické týrání s sebou přináší následky jak v psychosociální oblasti, tak v chování dítěte:

- tělesné, duševní nebo citové opoždění ve vývoji
- chudá slovní zásoba, chybí potřeba komunikace
- neúměrně silné reagování na své vlastní chyby
- neustálé podceňování se
- obávají se každé nové situace
- tendence k sebeobviňování, sebeubližování
- vykazují neurotické chování (vytrhávají si vlasy, cucají si prsty, atd.)
- holdují drogám, organickým éterickým rozpouštědlům či alkoholu
- projevují známky nejistoty ve vztazích s většinou ostatních lidí a nevědí si rady, jak navázat a udržovat přátelství s nimi

⁷ Elliotová, M.: Jak ochránit své dítě. 2. vyd. Praha: Portál, 1997, 49 s.

⁸ www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/Tyranidetianeprimerenestani

- chovají se nanejvýš pasivně nebo naopak extrémně agresivně
- obávají se, že je stejně nemá nikdo rád; obávají se možnosti potrestání
- nalézají si důvody, proč pobývat v jiné rodině, byť i v době, kdy je taková návštěva nanejvýš nevhodná
- přičítají si vinu za všechno možné

Negativní důsledky citového strádání v dospělosti se nejvýrazněji projevují především

- v oblasti profesní: lidé s deprivací zkušeností se vyznačují neschopností uplatnit plně své intelektuální předpoklady. Mají sklony ke střídání zaměstnání nebo bývají nezaměstnaní. Mnohdy pracují na nižší úrovni, než dosahují jejich skutečné schopnosti. Často se stávají obětí šikany na pracovišti

- v rovině partnerské a rodičovské: u těchto osob se projevuje neschopnost navázat nebo udržet přijatelný partnerský vztah. Často nemají vůbec nikoho blízkého, mnozí žádný vztah ani nehledají, protože se obávají další negativní zkušenosti. Objevují se tendence stát se obětí psychického týrání v dalších vztazích. S větší pravděpodobností emocionálně týrají nebo zanedbávají své děti

- v sociální oblasti: vyskytují se problémy v mezilidských vztazích. Tito lidé bývají obvykle hodnoceni jako sobečtí, nestálí, náladoví a konfliktní. Často se dopouštějí protiprávního jednání.

Lidé, kteří byli v dětství týráni a zanedbáváni, mají tendenci chovat se obdobným způsobem ke svým dětem. Někteří rodiče, kteří se dopouštějí psychického (emocionálního) týrání, mají deprivací zkušenost z dětství. Nedokáží svým dětem vytvořit spolehlivé citové zázemí, protože sami žádné nepoznali.

Mnozí z těchto lidí si neuvědomují, že se ke svým potomkům nemusí chovat stejně, jako se rodiče v dětství chovali k nim. Jiní dospělí podvědomě hledají celý život někoho, kdo by jim nepoznanou (nebo ztracenou) rodičovskou (partnerskou) lásku nahradil. Takovou kompenzaci pak mohou neoprávněně očekávat od svých dětí. Jiní rodiče do svých potomků promítají vlastní

nenaplněné sny a touhy, aniž by brali v úvahu p
řání či skutečné schopnosti dítěte. Příliš
dominantní až autoritativní osobnost vychovatele vede k potlačování svobody dítěte a žádoucí
emancipace od rodiny. Výrazně introvertně zaměřený rodič může mít potíže s komunikací
a vytvořením citového pouta s dítětem.

1.3 Fyzické týrání

Každý z nás byl přímo nebo zprostředkovaně svědkem situace, kdy nějaký dospělý hrubě napadl dítě. Obvyklá situace je na autobusové zastávce, kde nervózní maminka po opakovaném slovním napomenutí uhodí dítě několikrát po hlavě, případně do obličeje. Nebo případ netrpělivého tatínka, který tahá za límec a bouchá do zad svého synka, aby mu stačil v kroku.

Do ohniska zájmu odborné veřejnosti se problematika špatného zacházení s dítětem dostala zásluhou amerického pediatra C. H. Kempeho. Ten za čátek 60. let 20. století podrobně popsal příznaky u dítěte, které se stalo obětí tělesného týrání, pod názvem syndrom bitého dítěte (battered child syndrom).

Dnes je syndrom bitého dítěte včleněn do jednotného syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, v němž se tělesné týrání definuje následovně:

„Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění, případně nezabránění utrpení dítěte v čteně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.“⁹

Formy:

- bití rukou, gumovou hadicí, elektrickou šňůrou či klasickou vařečkou
- kopání, údery pěstí (často dochází k poranění vnitřních orgánů), kousání
- způsobení bodných, řezných a sečných ran (nožem, nůžkami, jehlou, jehlicí, aj.)
- pálení cigaretou či zápalkou
- opaření vařící vodou
- odmrštění, odhození dítěte, kdy často dochází k úderu dítěte o stěnu nebo na podlahu
- kroucení a svazování končetin
- trhání vlasů
- odpírání spánku nebo potravy za trest
- otravy jedy a chemikáliemi, podávání alkoholu a drog

⁹ Definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992

Většina těchto způsobů zanechává viditelné známky tělesného poranění, na jejichž základě se dá týrání rozpoznat. Bezprostřední známky tělesného poranění nevidíme v případě dušení či trávení.

Otec dostal 3,5 roku za týrání dítěte. Opilý chtěl před Vánocemi udusit polštářem púľroční dceru, která ho vzbudila pláčem. Zvedl plavčíci nemluvně za nožíčky a třásl jí nad hlavou. Poté dítě hodil na polštář a dusil ho. „Když s holčičkou třásl, hlavička jí létala ze strany na stranu. Když ji chytl za nohy a několikrát udeřil, malá se až zújkala. Pak malou hodil na postel. Začal jí mačkat hlavičku pusinkou do polštáře. Když přestal, nadzvedla hlavičku a sípavě plakala,“ popisovala před soudem matka, na kterou byl v opilosti také agresivní. S vínem začal v osm ráno a odpoledne byl už opilý. P řítelkyni řekl, aby se postavila ke sk říní a začal po ní házet kuchy ňský nůž.

Uplatňování tělesného trestu v českých rodínách se stalo hlavním tématem dvou výzkumných projektů, provedených prost řednictvím stejné metodiky v letech 1994 a 2003. Reprezentativní soubor tvořily děti 4. ročníku základních škol ČR.¹⁰

Badatelé zjišťovali, zda v rodínách p řevažují jako výchovný prost ředek odměny nebo tresty. Výsledné údaje jsou následující (zaokrouhleno):

- (pozitivní) výchova s převahou odměn: 44 % (1994), 56 % (2003),
- výchova s přibližně stejným zastoupením odměn a trestů: 50 % (1994), 38 % (2003),
- (negativní) výchova s převahou trestů: 7 % (1994), 6 % (2003).

Ukázalo se, že nejčastější příčinou výchovného po činu (odměny i trestu) podle šet ření z roku 2003 je školní známka, dále domácí práce a chování.

Podle obou výzkum ů nejhojn ějšími formami odměn jsou pochvala, dárky, peníze, kredit do mobilu, splnění p řání dítěte a práce s po čítačem. Nejčastěji používanými formami trestu jsou hubování, výprask, p říkaz splnit povinnost, zákaz televize, zákaz používat mobil, po čítač nebo video, zákaz návštěvy u kamaráda.

S tělesným trestem, který byl v tomto výzkumu specifikován jako facka, výprask, kopanec,

¹⁰ Bosák, V.: Psychické a fyzické týrání v dětství u dospělé populace v ČR. Tisková zpráva, 2004

silná rána či úder, mělo určitou zkušenost okolo 90 % dětí (1994), 10 % dětí nebylo tedy nikdy tělesně potrestáno. Počet dětí tělesně netrestaných se v pozdějším výzkumu zvýšil na téměř 14 % (2003). Nejčastěji používaným tělesným trestem je výprask.

Na otázku, jaký je citový vztah dětí k rodičům, odpověděla 2 % dětí, že neví jestli mají rády své rodiče, 14 % uvedlo, že mají raději matku, 4 % dětí mají raději otce a 80 % dětí prohlásilo, že má rádo oba rodiče (1994).

V roce 2003 se v tomto směru objevily významné změny: necelá 2 % uvedlo, že své rodiče nemají rády, 6 % neví, zda mají své rodiče rády, 24 % uvedlo, že mají raději matku a téměř 13 % uvedlo, že mají raději otce. Rádo oba rodiče má jenom okolo 57 % dětí.

Kde vůbec začíná tělesné týrání? Tuto otázku si v poslední době klade stále více rodičů, kteří s různými pocity vzpomínají na poslední situaci, kdy svému dítěti „dali za vyučnou“ tím, že mu dali „pár na zadek“ nebo mu pořádně „nafackovali“. Přiznávají, že tímto chtěli dítě vychovávat. Vzpomínka na bolestivou zkušenost má zabránit tomu, aby se nežádoucí chování u dítěte v budoucnosti opakovalo. Znamená to, že prostředkem k dosažení cíle, kterým je nejčastěji rodičem chtěná změna chování, je tělesná bolest. Co se bude dítě, když se cíl prostřednictvím tělesné bolesti dosáhnout nepodaří. V tomto případě může rodič udělat dvě věci: buď usoudí, že daný způsob výchovy je nefunkční a rozhodne se postupovat jinými metodami, nebo začne podle jednoduché logiky zvyšovat frekvenci a míru tělesné bolesti. Z prostředku se pozvolna stává cíl, tak jako se z dobře míněného trestu stává týrání. Často se tento proces odehraje aniž si to rodič stačí uvědomit.

Oběti tělesného týrání se dítě může stát i v situaci, kdy je tělesné napadání ventilem psychického napětí rodičů. Dítě se tak ocitne v pozici obětí beránka sloužícího k vybití negativních emocí mocného dospělého bez možnosti se ubránit.

Svět týraného dítěte je světem nekonečného pocitu psychického a tělesného ohrožení. Tento svět plný bolestí je ale jediný, který dítě má. Protože nemá na výběr, přijímá tuto ohrožující realitu jako určitou normu, na kterou se musí adaptovat ať už chce či nechce.

Rodič nebo jiná blízká dospělá osoba je pro dítě nepostradatelnou a nezpochybnitelnou postavou, zajišťující jeho fyzické i citové přežití. Dítě instinktivně hledá blízkost matky či jiné dospělé osoby jako ochranu před vnějším nebezpečím. Pokud matka reaguje na přitulení dítěte vstřícně, třeba tím, že ho pohřívá pokaždé, když dítě projeví potřebu, vybuduje se mezi nimi vztah, který je nazván jako bezpečná vazba¹¹ (secure attachment). V rámci této vazby má dítě jistotu, že se může na matku spolehnout, kdykoliv bude mít strach nebo se bude cítit nepříjemně (hlad, bolest, chlad ...).

Vazbě, kdy dítě hledá vřelou náruč a pocit bezpečí zbytečně, se říká vazba nejistá¹² (insecure attachment). Zvláštním případem této vazby je, kdy ohrožení plyne přímo z rodiče. Jsou to situace, kdy rodič dítěti ubližuje. Vztah dítěte k rodiči je v těchto případech založen na rozporu mezi potřebou bezpečí a utrpením, které z něho plyne. Odmítnutí rodičem prožívá jako potvrzení své špatnosti, čímž postupně dojde k přesvědčení, že není hodno jakékoliv lásky či zájmu ze strany rodiče, a odmítnutí vlastní hodnoty zpracuje způsobem, že samo dojde k přesvědčení, že není hodno toho, aby ho měl někdo rád.

Na týráním nás mohou upozornit různé skutečnosti týkající se samotného dítěte, i prostředí, ve kterém žije. Můžeme si všimnout častých modřin a odřenin na těle, stopy po popálení na kůži, stopy po provazech, domácích předmětech, vyplašených reakcí, nejistoty, úzkosti v určitých situacích. Někdy nesmyslně napadají okolí, šikaují spolužáky, jindy jsou naopak apatické, chovají se jako by jim bylo všechno jedno.

---

¹¹ Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 199, 29 s.

¹² Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 199, 29 s.

Následky:

Zkušenost hrubého tělesného zacházení se může negativně odrazit v psychickém vývoji a v důsledku také v navazování a udržování zdravých vztahů s druhými lidmi.

Vlivem zkušeností tělesného násilí se objevuje u dítěte záporný vztah k vlastní osobě, což se nutně promítá do kvality jeho vztahů s vrstevníky. V očích druhých může svým chováním vyvolávat dojem citového chladu, nepřístupnosti, čímž se narušuje významný předpoklad pro kladné přijetí dítěte okolím. Nedostatek kladných zkušeností a pocit nepřijetí může vést k tomu, že se takové děti svým vrstevníkům vyhýbají a ocitají se v sociální izolaci. Vlivem těchto aspektů se mnohem hůře prosazují ve škole a později také v zaměstnání.

V psychickém a sociálním rozměru života obětí tělesného násilí lze vysledovat několik nepříznivých následků:

- negativní sebepojetí a nízké sebevědomí dítěte;
- zvýšený výskyt úzkosti, neustálý strach, sklony k depresi
- sebevražedné chování
- zvláštnosti v chování jako výrazná vzdorovitost dítěte, vynucování si pozornosti dítětem za každou cenu, poruchy pozornosti, hyperaktivita, impulzivita, provokativní chování, nerespektování a porušování soukromí jiných osob
- nedůvěra k jiným lidem a nápadná ostražitost v chování
- obtíže při navazování přátelských a partnerských vztahů
- otálení až chronické lenošení jako projev obavy z neúspěchu
- snížená úspěšnost ve škole (v práci);
- perfekcionistický vztah k vlastnímu tělu (přehnaně úzkostlivá péče o vlastní zevnějšek) anebo pocit odporu či odcizenosti ke svému tělu
- poruchy příjmu potravy, četné zdravotní obtíže
- sociálně deviantní projevy v chování (abúzus alkoholu a drog, šikanování, agresivní chování, promiskuita, delikventní jednání apod.),

Děti se chovají daleko častěji útočně tehdy, pokud byly samy cílem násilí¹³. Násilí na dětech tedy plodí další násilí. Děti, na kterých se páchalo násilím, odlišně zpracovávají podněty ze svého lidského okolí. Jsou výrazně citlivé na jakýkoliv podnět, který mohou považovat za skrytě nebo zjevně nepřátelský, ostatních podnětů si nevšímají. Pokud se takovému zpracování podnětů naučí před svým pátým rokem, je vysoce pravděpodobné, že se budou chovat útočně v dalších letech.

---

¹³ Gödtel, R.: Sexualita a násilí. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1994, 112 s.

1.4 Pohlavní zneužívání

Začátkem 90. let definovali britští odborníci¹⁴ pohlavní zneužívání dítěti jako problém zahrnující následující skutečnosti: *zrazení odpovědnosti a přirozené důvěry, zneužití moci, neschopnost dítěte dát souhlas, široká škála sexuálních aktivit, donucování nebo zstrašování zneužívatelem a prožívání obroženi bez ohledu na způsob zneužití.*

Podle definice je pohlavní zneužívání dítěte *nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník nebo cizí osoba.*¹⁵

Pohlavním zneužíváním se rozumí vtažení vývoje ne zralého dítěte nebo dospívajícího do sexuální činnosti, kterou nemůže v plném rozsahu pochopit, takže s ní nemůže pouze souhlasit.

Formy:

Z medicínského hlediska se pohlavní zneužívání dělí na:

- **bezdotykové** - obnažování se a masturbace před dítětem, setkání s exhibicionistou, pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení, vystavení dítěte sledování pornočasopisů nebo pornofilmů
- **dotykové** - pohlavní kontakt, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, pohlavní styk nebo anální styk

Muž svou dceru od deseti let nutil, aby mu rukou t řela úd až do vyvrcholení a později ji přinutil i ke orálnímu sexu. Kromě toho několikrát donutil dívku násilím ke souloži. Před dvěma lety tyto praktiky přenesl i na svou druhou dceru, kterou opakovaně zneužíval. Z jeho předchozích výpovědí vyplynulo, že se všeho skutečně dopustil.

¹⁴ Pöthe, P. Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. 52 s.

¹⁵ definice Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992

Potvrdil výpověď starší dcery s tím, že svého jednání velmi lituje. Otec zároveň tvrdil, že svou starší dceru miloval. „Nedokážu to vysvětlit, popírám ale, že bych ji znásilňoval, spíš jsem ji vždy ukecal,“ řekl u Krajského soudu v Plzni. „Když něco chtěla, tak mi slíbila, že na mě bude hodná. Oba jsme v eděli, co to znamená, pomazlí se se mnou. Myslím, že mého vztahu a citů ke ní využívala...“,“ dodal.¹⁶

Informace o počtech sexuálního zneužívání dětí v České republice jsou velmi nepřesné. Ovšem není důvod se domnívat, že situace v sexuálním zneužívání dětí je u nás nějakým výrazným způsobem odlišná od srovnatelných zemí (např. Rakousko udává asi 30 000 sexuálně zneužívaných dětí).

Ve výzkumu¹⁷, který prováděl Sexuologický ústav v Praze v r. 1994, se přiznalo 7 % žen a 4 % mužů, že byli v dětství pohlavně zneužiti. U dívek mělo třetinu případů na svědomí příbuzný, nejčastěji otec.

Všeobecně se soudí, že zneužívání dítěte v rodině je daleko častější, než se obecně myslí. Rodina se za chování svého člena stydí a všemi silami jeho chování kryje.

Podle policejních statistik jsou z devadesáti procent pachatelé těchto deliktů muži. Většina zneužitých dětí jsou dívky. Třetí čtvrtiny pachatelů jsou rodinní příslušníci, třetinu tvoří dokonce biologičtí otcové.

Pachatelé incestu¹⁸ jsou kromě otců také starší sourozenci, strýčci, dědečkové. Zhruba v 10 % případů je pachatelkou žena – matka, teta, babička, sestřenice, nebo osoba pověřená hlídáním dítěte.

Celý problém incestního chování člověka se může odvodit z oedipovského komplexu¹⁹. Děvčátko hledá ve vztahu k otci lásku a harmonii a obává se rivalitu ve vztahu k matce. Zdravý vývoj dítěte se může zaručit jen tehdy, pokud existuje fungující vztah k rodičům. Ale i v tomto případě se může ve vztahovém trojúhelníku vycítit přítomnost oedipovského konfliktu.

¹⁶ Právo, 17. 5. 2005, Muž podle obžaloby zneužíval obě dcery

¹⁷ Täubner, V.: Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí. 1. vyd., Praha: Trizonia, 1996, 29 s.

¹⁸ podle § 245 trestního zákona ČR 392/92 Sb. jde o soulož s příbuzným v pokolení přímém či sourozencem

¹⁹ Gödtel, R.: Sexualita a násilí. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1994, 125 s.

Ve svých dětských představách, nikoliv tedy v realitě, si děvče klade nároky na bezodkladné štěstí s otcem formou tělesného vlastnictví. Běžně dívka svého otce nenávidí, protože jej miluje a nemůže ho vlastnit. A také nenávidí matku, protože je jako soupeřka silnější. Tento konflikt nemá řešení, dítě musí toto strašné příkoří snášet. Pokud v rodině existuje normální, stabilní vztah k rodičům, dojde brzy u děvčete v extázi lásky a nenávisti k potlačení a zániku oidipovského komplexu. Podnět, který směřuje k rozdělení rodičů a k jejich přivlastnění, však zůstane ukryt v podvědomí.

Následky:

Zdá se, že závažným podnětem pro následky zneužívání je intenzita vztahu mezi dítětem a dospělým, který dítě zneužil, způsob zneužívání – větší důsledky má násilná soulož než občasné hlazení po zadečku oběti, doba, po kterou je dítě zneužíváno a sociální prostředí, ve kterém se to děje. Následky jsou ovlivněny i věkem dítěte a jeho psychickými a fyzickými dispozicemi.

- rozpolcenost (popř. netypická schizofrenie, mnohočetnost)²⁰ – tragický následek, který může oběť provázet i dlouho po dospělosti; během zneužívání se dítě ve své bezmocnosti uchyluje ke zvláštní formě úniku, ve které se „jakoby“ převtěluje do jiné osobnosti, do hračky, do zvířete apod. To, co se děje s jeho těle se netýká jeho, protože v tom okamžiku je třeba plyšovým medvídkem. Dítě si navykne v krizových situacích na takové rozštěpování osobnosti, které je do jisté míry chrání. Tento návyk se po určitě době může silně „zakódovat“ do osobnosti dítěte, že se objevuje později i v dospělosti jako reakce na nějaký podnět. Tento podnět nějakým způsobem souvisí s bývalými drastickými zážitky a vyvolá ochrannou reakci do jiné osobnosti.
- přechodné²¹ - difúzní úzkost, strach z pachatele, strach z místa činu nebo z podobných míst, strach z mužů, poruchy spánku a snížená výkonnost ve škole, nejruznější neurotické symptomy, koktavost, pomouchování, dále pak psychosomatické poruchy, regresivní tendence a chybné reakce nejruznějšího druhu.

²⁰ Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 56 s.

²¹ Gödtel, R.: Sexualita a násilí. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1994, 128 s.

- trvalé - sexuální úzkost, problémy při volbě partnera, fixace na určité sexuální praktiky, prostituce, tendence ke zpuštění, nejrůznější neurózy, eventuálně homosexuální sklony.

Zážitky z pohlavního zneužívání jsou dlouhodobé, celoživotně je poznamenávají oběť v citové oblasti a mají důsledky při výchově vlastních dětí v rodině: jejich rodičovské role jsou významně nejistější, mají menší smysl pro rodičovskou zodpovědnost, ve svých požadavcích na děti jsou nezralejší a poskytují svým partnerům menší podporu.

Znaky sexuálního zneužívání

Znaky, kterými nám dítě dává najevo, že s ním něco není v pořádku, se týkají jeho chování, přesněji změn v jeho chování. Na těchto změnách je nápadné, že obvykle vznikají náhle bez uspokojivého vysvětlení.

- citová staženost dítěte ve smyslu nezájmu o dění v jeho okolí
- vyhýbání se kontaktům s lidmi včetně jeho vrstevníků
- výraznou úzkost v přítomnosti určitých dospělých osob
- vyhýbání se školním aktivitám
- agresivní napadání a šikanování vrstevníků
- zvýšená dráždivost a projevy vzteku na sebemenší podněty
- potíže se soustředěním ve škole
- výrazné zhoršení prospěchu
- váhání s odchodem domů po vyučování
- informování o sexu, které neodpovídá věku a zralosti dítěte
- odmítání jídla nebo naopak přejídání
- opakované útoky z domova
- pokusy o sebevraždu, sebezohavení

Řada prací a zkušeností vypovídají o skutečnosti, že právě sexuální zneužívání v dětství, tělesné týrání, hrubé zanedbávání dětí je jednou z příčin vývoje delikventního chování adolescentních pachatelů²². Otázka osobní zkušenosti se sexuálním násilím v dětství u osob, které se stejné agrese dopustí v dospělosti, je stále probírána. Ukazuje se, že část dospělých s touto zkušeností pak sama v dospělosti sexuálně zneužívá děti, resp. dítě, ale část nikoliv. Stejně tak najdeme mezi sexuálními agresory část těch, kteří sami byli v dětství sexuálně zneužiti, a část těch, kteří sexuální agresii nikdy nepoznali. Jediné, co se v této souvislosti jeví za prokázané, je skutečnost, že chlapci, kteří byli sexuálně zneužiti více agresory (podmínka je vyšší počet agresorů, nikoliv opakované ataky sexuální agrese), se signifikantně dopouštějí násilí na dětech.

---

²² Vaničková, E.: Sexuální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 45 s.

1.5 Osobnost oběti a pachatele týrání

Oběť

Pozorováním a pečlivým sledováním se zjistilo, že některé děti se během svého života stávaly obětí týrání opakovaně. Proto vědci začali zkoumat přítomnost specifických vlastností, které způsobovaly to, že tyto děti „přitahovaly“ agresivitu nejen svých rodičů. Také v kriminalistice je věnováno stále více pozornosti oběti. Vzniklo i odvětví zvané viktimologie²³.

Děti předčasně narozené, s nízkou porodní váhou, jsou matkou často vnímány jako obtížně utišitelné, fyzicky méně atraktivní a celkově hůře odpovídající na její podněty. Tyto děti vyžadují mnohem více pozornosti a náročnější péče, z čehož plyne, že jejich maminky mají vyšší míru úzkosti, nejrůznější spojenou s depresí a pocitu selhání. Nižší je počet pozitivních interakcí mezi matkou a dítětem.

Děti s obtížným temperamentem jsou charakterizovány zvýšenou dráždivostí, pláčivostí, rychlým rozrušením bez možnosti rychlého utišení, nepravidelností rytmu spánku a krmení a nedostatkem adaptability. Ve vyšším věku tyto děti vyžadují vyšší pozornost, jsou neposedné, často se vztekají, nedokáží ovládnout svoje emoce, jsou nepozorné, mohou být manuálně nešikovné.

V posledních letech se velká pozornost věnuje také dětem s trvalými tělesnými a duševními poruchami. Ještě před několika lety se předpokládalo, že handicapované děti se stávají obětí týrání či zneužívání méně často než děti „zdravé“. Snad tomu tak bylo proto, že málokoho napadlo, že by někdo těžce postiženému dítěti záměrně ubližoval. Smutnou pravdou je, že tyto děti jsou vystaveny ubližování včetně týrání a pohlavního zneužívání častěji než jejich „zdraví“ vrstevníci. Jedním z důvodů je naprostá závislost dítěte na vůli chování pečovatele.

Kromě tzv. biologických rizikových faktorů je na straně dítěte celá řada jiných okolností, které je činí v úči ubližování zranitelnější. Například v případě pohlavního zneužívání nebezpečí

---

²³ lat. victima = oběť

ohrožení stoupá rovněž s mírou nepoučitelnosti a neinformovanosti dítěte o možnosti zneužití. Dítě, kterému nikdo nevysvětlil, jaké nebezpečí na něm může ze strany dospělých číhat, není schopné se ani bránit.

Dlouho opomíjený výchovný aspekt způsobil, že celé generace dětí byly ponechány jakémusi samovývoji a náhodným informacím²⁴. Tím se otevřel prostor pro sexuální zneužívání zcela neinformovaných dětí, které velmi často nevěděly nic o svém těle a ani o tom, co normální je a co není.

Většina dosud popisovaných znaků a projevů sexuálního zneužívání dětí platí přibližně stejnou měrou pro dívky, jako pro chlapce. Nejčastější obětí bývá dívka, přesto sexuální zneužívání chlapců je daleko častější než se obecně soudí. Sexuální útok na chlapce je násilnější než na dívku.

Zkušenosti z různých terapeutických center ukazují na fakt, že zneužívání chlapci mají častější tendenci k agresivnímu chování než zneužívané dívky. Vzniká u nich větší nebezpečí, že se častěji ztotožní se „svým“ pachatelem a později přejímají i jeho agresivní chování.

Sexuální zneužívání chlapců má často nepříznivé následky pro jejich sexuální vývoj, zvláště když sexuální zneužívání bylo provázeno násilím. Chlapci se velmi stydí a viní sami sebe za zneužívání. Bývají přesvědčeni, že pachatele přilákali na sebe sami.

Chlapec může také výrazně prezentovat svoji heterosexuality, aby od sebe odvrátil podezření z homosexuality.

Pachatel

V centru problému týrání stojí dospělá autorita (viz. Příloha č. 2 – Pachatelé násilí na dětech podle dat Dětského krizového centra v Praze), která se může svobodně rozhodnout, zda bude dítěti ubližovat.

Poměrně běžné a většinou podceňované nebezpečí ze strany dospělého představuje organické

²⁴ Täubner, V.: Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí. 1. vyd., Praha: Trizonia, 1996, 48 s.

onemocnění mozku, především demence. V procesu týrání se významně uplatňují další faktory, mimo jiné i stav chronické úzkostné či depresivní poruchy spojené s pocitem nedostatečnosti a celkově nízkou schopností snášet zátěž.

Psychická nezralost, nedostatek zkušeností, chybějící sociální zázemí, nízká podpora okolí, pocit opuštěnosti jsou spolu s dalšími okolnostmi významnými rizikovými faktory při vzniku a pokračování tělesného a psychického týrání, které postupně vedou k přímému ohrožení života dítěte. Nezralý mladý člověk, který se do určité míry jako dítě sám chová, nemá v sobě dost prostoru, aby přijal další dítě.

Další riziko představuje i situace svobodných maminek. Mnohé z nich vychovávají svoje děti za cenu velkých obětí, někdy bez jakékoliv účasti otce nebo jiné odpovědné osoby.

Podobnou rizikovou situací na straně dospělého jsou nadměrná očekávání rodičů. Úspěšný a ambiciózní rodič se nemůže smířit s tím, že se jejich syn nebo dcera neprojevuje jako geniální dítě či neprojevuje dostatečný zájem o vybrané atraktivní povolání. Výzkumy ukazují, že tyto rodiče podobně jako významná většina dalších týrajících rodičů, na rozdíl od jiných pozorovatelů, vidí někdy svoje dítě jako méně inteligentní, záměrně neposlušné, zlobivé a nešikovné. Zapovšimnutí stojí, jak vnímá vlastnosti svého dítěte týrající matka: negativní chování dítěte považuje za výsledek trvalých vlastností, třeba jeho povahový rys, a pozitivní chování dítěte považuje za důsledek působení vnějších faktorů. Přesně opačně vnímá svoje dítě matka, která mu neublíží. U dětí, které se narodily proti vůli své matky, se v porovnání s ostatními dětmi mimo jiné zjistila vyšší nemocnost, vyšší počet drobných úrazů, častější poruchy váhy, horší výsledky ve škole, negativnější hodnocení okolím, menší schopnost adaptace, menší uspokojení z činností a další²⁵.

Obecně se věří, že v ubližování dětem hraje významnou roli i působení alkoholu a drog.

U sexuálního zneužívání bývá pachatelem daleko častěji muž než žena. Souvisí to s fyziologií. Pokud by žena chtěla provést s chlapcem soulož, musí u chlapce nastat erekce, a to u ještě

---

²⁵ Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 49 s.

asexuálního dítěte nemusí být snadné. Žena také dokáže svoji sexuální touhu lépe potlačit než muž. Vyskytuje se u ní méně násilí, takže při řípadné zneužívání dětí, nejčastěji chlapců, se v úbec nedostává před soud. Přesto následky zneužívání chlapců ženou-matkou bývají svým způsobem ničující. Důsledkem je pocit izolace, hanba, pocity viny a někdy i psychickou podmíněná impotence.

Odpoutání syna od matky, která ho sexuálně zneužívala, je velmi obtížné a velmi často se vůbec nepodaří. Manželství, která tyto muži zakládají, bývají neúspěšná. Ambivalence mezi pocitem viny a touhou, mezi náklonností a nenávisť komplikuje rozvoj lásky a milostný vztah k jiné ženě²⁶.

Pachatelé muži-otcové obvykle nejsou nemocní nebo postižení lidé, ale bývají to zcela normální muži ze všech společenských a sociálních vrstev. Rádi vyhrocují vztah dívky a její matky. Rostoucí konflikty mezi dcerou a matkou je svým způsobem „výhodný“, protože otec dostává dceru na svoji stranu.

V odborných kruzích byl v uplynulých dvou desetiletích široce přijímán názor, že týrající rodič byl ve svém dětství sám obětí týrání²⁷. Tato teorie nebo hypotéza, které se říká transgenerační přenos týrání, vznikla na základě několika studií, ve kterých se týrající rodiče k okolnostem svého dětství sami vyjadřovali. Dlouhodobé sledování chování týraných jedinců ke svým vlastním dětem prokázalo, že transgenerační přenos týrání je zastoupen pouze u 18 %. Další studie se zaměřili na identifikování protektivních faktorů, které opakování týrání další generace zabránili.

Mezi tyto faktory patří:

- a) lepší aktuální sociální podpora včetně podpůrného partnera
- b) pozitivní vztah k významnému dospělému v dětství nebo zkušenost psychoterapie
- c) schopnost poskytnout ucelený obraz o traumatické události s hrděvem a odpovědností nasměřovaných ne proti sobě, ale proti násilníkovi.

²⁶ Täubner, V.: Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí. 1. vyd., Praha: Trizonia, 1996, 49 s.

²⁷ Pöthe, P.: Dítě v ohrožení. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 51 s.

2. Domácí násilí, obětí je partnerka

Násilí na ženách existuje celosvětově a prakticky ve všech kulturách. Po staletí byly mužské mocenské nároky a násilí akceptovaným právem. Například v Německu bylo mužské právo vlastnit svou ženu zrušeno teprve v roce 1928²⁸.

Všichni lidé mají právo na život bez násilí a diskriminace a na svobodný rozvoj osobnosti. Přesto jsou ženy stejně jako dříve obětmi tělesného, psychického, sexuálního a ekonomického násilí.

Násilí na ženách je nedostatečně trestně stíháno a je vnímáno jako problém čistě soukromý. Velká část veřejnosti a většina institucí odsunuje stále zneužívání žen do domácího intimního prostoru, přestože připouští nutnost celkové ochrany žen a donucení mužů k zodpovědnosti.

2.1 Formy týrání ženy

Domácí násilí se zakládá na tzv. reviktimizaci²⁹. Z toho plyne skutečnost, že se vždy setkáváme s mnohonásobnými oběťmi. Opakovaně jsou totiž zraňovány (ať už fyzicky, psychicky, emocionálně či sexuálně) osobou, které původně důvěřovaly natolik, že s ní navázaly pevný partnerský vztah a se kterou většinou sdílejí společný domov. Častými průvodními jevy domácího násilí bývají delší doba jeho trvání a postupné stupňování násilných projevů ze strany pachatele.

- fyzické násilí – píchání, tloučení, pošlapávání, škracení, svazování, spoutávání, ohrožování předměty a zbraněmi, způsobování zranění, odpírání spánku a jídla
- emoční násilí – kontrolování, co žena dělá, s kým se setkává, s kým mluví, kam chodí, prohlašování ženy za bláznou, obviňování v každé situaci, vyhrožování odejmutí dětí
- sexuální násilí – znásilnění, nucení ženy proti její vůli k sexuálním praktikám, sexuální napadání, jednání se ženou jako se sexuálním objektem

²⁸ Násilí na ženách v domácím prostředí. 2. vyd. Berlín: Koordinační centrum berlínského projektu proti domácímu násilí, 1997

²⁹ opakované poškození oběti

- psychické násilí – zastrašování, urážení, vyhrožování, zastrašování pomocí pohledů, gest, chování, ničení jejího vlastnictví, schvalování ho
- sociální násilí – využívání mužských privilegií, chování se vůči ženě jako k pomocné síle, služce, dělání veškerých rozhodnutí, využívání dětí jako prostředku nátlaku, znemožňování ženy v sociálním prostředí
- ekonomické násilí – zákaz práce, donucování k práci, nechávání prosit o peníze, dělání jejich peněz, jejich zamlčování nebo odebírání

Z výzkumů vyplynulo, že zhruba 38 % žen v České republice zažilo během svého života alespoň některou z uvedených forem násilí ze strany svého partnera (současného nebo bývalého manžela/přítele). Podle údajů jsou v partnerských vztazích zneužívány v drtivé většině (asi 95 %) ženy. Týrání mužů je vzácnějším jevem, nicméně i takoví muži existují.

Mezi nejčastěji uváděné³⁰ typy násilného chování patří facka, kopání, kousání, úder pěstí, vyhrožování fyzickým ublížením, osahávání a strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy - vyjma osahávání, zkušenost s těmito formami násilí ze strany partnera zmínilo 20 až 25 % žen. Těžké formy násilí jako škrcení, popálení a použití nože nebo pistole, včetně vyhrožování použitím nože, pistole, uvedlo méně než 5 % žen, avšak vynucený sexuální styk zmínilo přes 7 % žen ze strany partnera a 4 % ze strany jiného muže než partnera.

Co se týče fyzických zranění v souvislosti s násilnými incidenty ze strany partnera, více než 90 % žen uvedlo modřiny, 27 % řezné rány, škrábnutí, popáleniny, okolo 7 % zlomeniny, poranění hlavy nebo mozku a jiná zranění.

Více než čtvrtina žen uvedla, že jejich zranění vyžadovala lékařské ošetření, 41 % respondentek odpovědělo, že v průběhu incidentu cítily, že jejich život je v ohrožení. 26 % z těch, které uvedly zkušenost s násilím ze strany partnera, odpovědělo, že daný incident byl pro ně tehdy velmi vážný.

42 % těch se zkušenostmi s násilím uvnitř partnerského vztahu považovalo daný násilný incident za „něco, co se prostě stává“.

³⁰ Zpravodaj občanského sdružení Rosa, 02/2004, Praha

Konečně, pouze malé procento žen ohlásilo násilný incident policii: zhruba desetina žen, tzn. pouze cca polovina těch, které daný incident považují za trestný čin.

Marie chodila se svým přítelem 6 let, z toho 3 roky bydleli spolu. Společný život jim vyhovoval, a tak uzavřeli sňatek. Zpočátku bylo všechno pěkné, oba se hodně milovali. Rok po svatbě se karty obrátily. Manžel ji začal omezovat – nechtěl, aby se stýkala se svými přáteli, vyžadoval aby po práci chodila ihned domů a nikde se nezdržovala. Jí to sice jí to připadalo divné, ale přesto se s tím smířila, protože ho milovala. Sama využívala chvíli, kdy byl v práci, a se svými přáteli se alespoň na chvíli sešla. Jednoho dne mu oznámila, že je těhotná. Začal ji zahrnovat výčitkami, že dítě nechce a nikdy ho ani nechtěl, a že to byla ona, kdo ho dotlačil ke svatbě. Ona po dítěti toužila, ale dělala vše pro to, aby o něj přišla, hlavně velkou námahou v práci. Do měsíce potratila. Díky tomu, byl nějakou dobu klid, ale pak to začalo znovu. Musel mít dohled nad tím, co ona dělá. Situace se vyhroutil tehdy, kdy po ní začal házet nábytek (židle, křeslo). Přesto si Marie ani teď nenechá domluvit, že by mu dala ke takovému chování nějakou příčinu. V tomto zlomovém bodě se rozhodla, že od něj odejde a najde si jiné bydlení. Sdělila mu to, ale on si myslel, že na to nemá sílu. Přesto jí v noci vzal klíče a řekl: „Pokud chceš odejít, tak jdi.“ – jediná možnost však byl odchod oknem v 7. patře. Ráno jí klíče vrátil s tím, že si byl jist jejím obvyklým návratem. Ona se však nevrátila. Kamarádka jí dala k dispozici pokoj, kde Marie strávila měsíce a půl. S kamarádkou se vracela do bytu pro věci tehdy, když manžel byl v práci. Jednou doma byl a po příchodu ji vtáhl do bytu a před kamarádkou zabouchl dveře. Uvnitř začal manželku mlátit a říkal jí, že ji prostě nikam nepustí. Pak šel do kuchyně a vzal nůž. Jí se naštěstí podařilo mezitím utéct. Kamarádka byla pobytová a zavolala policii. Šli s ní do bytu, ale sdělili jí, že pokud nemá důkaz o újmě na zdraví, nemá význam podávat trestní oznámení o ublížení na zdraví. Podala žádost o rozvod a najala si právníka, aby s jeho pomocí rozhodovala o rozdělení majetku.

Jeden den se s manželem dohodla, že se sejdou u „něj“ doma, aby mohli prodiskutovat další kroky. Jak se k němu otočila, začal jí zezadu škrtit provazem. Po dlouhém boji s ním se Marii podařilo utéct, ihned šla k lékaři a na policii, kde vše zdokumentovali. Policii chtěla následně udělat rekonstrukci přepadu, jenže Marie by to už psychicky nezvládla, a tak se rozhodla odjet za svou rodinou, která jí pomohla z toho všeho se dostat.

Cyklus násilí v rodině má podobu uzavřeného kruhu a začíná převážně mírnějšími projevy. Nenápadně se hromadí rozdílné vznikající konflikty, jejichž počet a intenzita roste³¹. Pokud problémy nejsou mezi členy rodiny řešeny v otevřeném rozhovoru, narůstá napětí ve vzájemných vztazích, které může přerůst v projev násilí. Ten je zpravidla provázen výčitkami svědomí, pod jejichž tlakem se násilník omluví, projevuje lítost, chová se mile a stará se o rodinu. Oběť jeho návrh na odpuštění přijme, zpočátku více rozumem než citem a snaží se zachovat rodinné vztahy. V rámci udobřování oběť podlehe nereálným očekáváním, které se někdy podobají téměř vysněným pohádkám o harmonickém soužití. Po této fázi však může přijít další konflikt a celý cyklus začíná znova. Pokud někdo z členů rodiny nevyhledá pomoc odborníka nebo moudrou autoritu v širším kruhu rodiny, roztáhne se kruh násilí stále rychleji a časem se některé jeho fáze zmenšují (usmíření, odpuštění) a jiné naopak zvětšují (napětí, násilí). Oběť postupně shledává, že nemá úniku a přijme roli oběti.

Oběť, aby přežila, hledá v chování týratele logiku a snaží se mu splnit jeho požadavky v naději, že když pomine důvod, pomine i násilí. Násilnické chování žádnou logiku nemá. Útočník vědomě či nevědomě sám vytváří stále více situací, ve kterých nachází oprávněnost pro nové násilí. Oběť se pak dostává do začarovaného kruhu, ze kterého vystoupit znamená zvyšovat nebezpečí ještě intenzivnějšího násilí, než které momentálně probíhá. Proto oběť paradoxně volí cestu menšího zla a snáší násilnické chování dál.

Oběti domácího násilí se ve sto procentech případů samy obviňují, snaží se strašnou realitu, kterou prožívají, vysvětlit, očistit pachatele, aby s ním mohly dále žít. Samy před sebou a před okolním světem tak přebírají odpovědnost za násilí na sebe, říkají, jak jsou špatné hospodyňky, jak něco neumí nebo dělají špatně a že si vlastně trest zaslouží (zajímavé je, že pokud se setkáme s ženou, která si domácí násilí vymyslela a chce pouze očernit svého manžela, poznáme ji velmi jednoduše - nikdy neobviňuje sama sebe).

---

³¹ Násilí v rodině - Informační text pro oběti, sociální pracovníky, policisty a veřejnost, Bílý kruh bezpečí, Praha, 1995

Domácí násilí není vyprovokované chováním oběti, neboť oběť se vyznačuje extrémní laskavostí, tzn. má z násilnického partnera strach a dělá vše pro to, aby mu vyhověla a udržela co nejdéle klid. Týrané ženy často trpí studem a mohou uvádět jiné důvody pro příznaky svých projevů a reakcí. Nejsou schopny se přirozeně chovat, jestliže v úči nim někdo prezentuje silné negativní emoce jako je vztek či zlost. Sami mají tendenci utíkat před konflikty. Zejména při kontaktu s autoritou projevují nápadnou vstřícnost, neprůbojnost a chtějí vyhovět.

Vnější okolí nedovede pochopit, proč týraná osoba svého partnera neopustí. Neznalost problematiky pak vede k tomu, že chování oběti je vysvětlováno pomocí falešných mýtů, například tím, že se ženě násilí líbí, a proto nechce od partnera odejít. Žádné ženě, která vyhledala ochranu a pomoc, se nikdy násilí nelíbilo³². Ve skutečnosti jsou vyděšené a bojí se dalšího napadení. Opustit partnera není ani v této situaci lehké. Často je oběť ke svému trýzniteli připoutána násilím a výhrůžkami. Někdy nemá dostatečné finanční prostředky a nemá kam jít, má strach z rozbití rodiny a nedostatečnou podporu ze strany přátel, příbuzných a sousedů. Za svou situaci se stydí a velmi dlouho ji skrývá, později je pro oběť těžké vysvětlit, proč mlčela tak dlouho a tolik trpěla. Důvodem setrvání může být někdy i naděje na zlepšení situace.

Domácí násilí jde napříč spektrem společenských vrstev bez ohledu na jejich rasu, původ či socioekonomický statut, proto se netýká pouze rodin na nízké sociální úrovni³³. Neexistuje tedy typická oběť domácího násilí. Rodiny s dobrým materiálním zázemím se však obracejí na placené instituce. Hledají pomoc u soukromých lékařů, právníků a terapeutů, proto se nedostanou tak často do kontaktu s policií, k soudu nebo do nemocnice jako podobně postižené osoby z chudších vrstev.

---

³² Násilí v rodině - Informační text pro oběti, sociální pracovníky, policisty a veřejnost, Bílý kruh bezpečí, Praha, 1995

³³ www.brisko.cz/clanek/1036

Příčiny:

Mezi nejčastěji uváděnými příčinami násilí je

- porucha osobnosti, duševní porucha pachatele
- stres, promyšlená motivace za účelem dosažení poslušnosti ženy
- alkohol, drogy

Zvláštní pozornost je věnována roli alkoholu v domácím násilí. Je mu připisována role urychlovače. Osoby, které potřebují a chtějí ventilovat své agresivní založení, se záměrně alkoholizují, neboť opilost může později posloužit ke změkčení jejich odpovědnosti za spáchané násilí. Díky alkoholickému opojení mohou ventilovat své disociální sklony, neboť později budou omlouvány či vysvětlovány alkoholickým opojením. Je třeba si ale uvědomit, že vinu na domácím násilí nese vždy útočník.

2.2 Dopady domácího násilí na děti

Dalším typickým znakem domácího násilí v českých rodinách je asistence dětí. V 90 % případů³⁴ bývají děti přímými svědky násilných incidentů mezi rodiči, anebo jsou s následky týrání matky konfrontovány mlčky.

Existuje řada důkazů, že se násilné chování skutečně opakuje v následujících generacích. Platí to hlavně na mezigenerační přenos z otce na syna. To znamená v mužské linii rodu. Na druhé straně jsou i výsledky výzkumných studií, které naznačují, že ženy, které byly v dětství svědky domácího násilí, nemají o nic větší riziko, že se v dospělosti stanou obětí násilí, než ženy, které vyrůstaly v klidném domově.

Nemalá část kriminálních kariér pachatelů násilných trestných činů má svůj počátek v rodinách orientovaných na násilí³⁵. Pro děti se domácí násilí stává vzorcem chování, které si s sebou přináší i do dospělosti. Dítě si vytvoří názor, že násilím je možno řešit problémy a prosazovat účinně své názory, ukázat, ovládat, zstrašovat a trestat druhé. Z dětí vyrůstajících v takových rodinách se stávají osoby náchylnější ke kriminalitě, ale také k viktimizaci, požívání drog, prostituci. Násilné chování má nerozlučnou genetickou a zkušenostní složku. Děti vystavené násilí, ať již přímo nebo v roli svědka, se naučí zpracovávat podněty ze zevního prostředí jinak než děti, které násilím vybaveny nebyly. Naučená účinnost se u těchto dětí často stává trvalým rysem osobnosti. Proto je nutné podchytit domácí násilí v počátečním stadiu, kdy se násilí projevuje mírnějšími formami a nedochází ještě k intenzivnějším útokům násilné povahy. Tato raná fáze intervence je nesmírně důležitá, neboť může zabránit rozvoji násilí a může vést k eliminaci tohoto typu chování v době, kdy cyklus domácího násilí ještě není běžnou součástí vztahu mezi zúčastněnými osobami.

Klinické zkušenosti a výzkumy prokázaly³⁶, že dítě má na konfliktním vztahu otce a matky

³⁴ www.brisko.cz/clanek1036

³⁵ www.mvcr.cz/nasili/aktuality/otaz7

³⁶ Zpravodaj Občanského sdružení Rosa, 3/2004, Praha, 4 s.

přímou emoční účást. Během hádek rodičů prožívá intenzivní pocity strachu o své bezpečí, eventuálně o bezpečí svých mladších sourozenců. Za nešťastí cítí často vinu a přímou odpovědnost, třeba proto, že není dost dobrý, aby je udrželo šťastnými, nebo za to, že se narodilo, popřípadě za to, že nejsou schopni násilí zastavit nebo že mají trýznitele rády.

V případě násilí mezi rodiči se instinktivně identifikuje s rodičem, který mu je citově bližší. Tím je v naprosté většině případů matka, což souvisí s průběhem přirozeného tělesného a psychosociálního vývoje. Matka je pro většinu dětí hlavním zdrojem pocitu bezpečí a jistoty, bez kterého by se nemohly zdravě vyvíjet po citové ani tělesné stránce. Když je dítě přímým svědkem toho, že otec matku ohrožuje, cítí se samo být ohroženo. Při násilí mezi rodiči dítě nedokáže být nestranné a nezaujaté. Náklonnost vůči rodiči, například otci, který se choval před dítětem tak, že z něho muselo mít přímo či nepřímo strach, nelze vynutit izolací dítěte od matky nebo od jejich postojů. Dítě je ve svých postojích a pocitech do velké míry autonomní a rozhoduje se na základě vlastních prožitků. Jsou samozřejmě případy, kdy je dlouhodobě jedním z rodičů, například matkou, vedeno proti otci.

Děti jsou v průměru více agresivní nebo více bázlivé, častěji trpí depresemi a dalšími posttraumatickými symptomy, mají potíže ve škole, včetně potíží s koncentrací, nízkým výkonem a přízrůsobením. Cítí stálou úzkost, že k násilí zase dojde a že budou opuštěny. V pozdějším věku je pak může víc ohrožovat závislost na drogách.

Ačkoli se může zdát, že tyto dopady se časem zmenší, mohou pokračovat i v dospělosti. Bývalé dětské oběti mohou v dospělosti stále více trpět depresemi a posttraumatickými symptomy.

Když jsou v pubertě, často se uchylují k alkoholu, drogám, sexu nebo jídlu, aby otupily své pocity. Více než 80 % dospívajících na útěku je z násilnických domovů³⁷. Jejich pocity bezmoci mohou být vyjádřeny hněvem proti matce, protože je nebyla schopna ochránit. To, čemu věří, je ovlivněno tendencí naší kultury vinit oběť. A proto se mohou začít projevovat násilně vůči okolí.

³⁷ www.old.bkb.cz/zpravodaje/zp_99_3/nasili_bezpeci_pro_deti

Starší dítě může zneužívat mladší sourozence. Děti vidí, že zneužívající partner dostane díky násilí co chce, a tak se to učí také.

Když děti přímo nevidí napadení, vidí jeho důsledky. Vidí modřiny, roztrhané oblečení, rozbité sklo a nábytek, díry ve zdech. Vidí tvář matky a způsob, jak se chová (znervózní nebo nadskočí) když násilník vejde do místnosti nebo zaparkuje před domem. Děti vystraší, když slyší matku křičet, jako když vidí, že je bita.

Děti, které prožily nebo prožívají domácí násilí, si nesou do života zkušenost, kterou by často neunesl ani dospělý. Třebaže jejich situace vypadá někdy bezvýchodně, neznamená to, že mají před sebou jen smutnou budoucnost. K tomu, aby našly pozitivní vztah k životu, aby našly víru i naději, potřebují většinou pomoc.

Zatímco u nás se o domácím násilí začíná stále více mluvit a veřejnost si zvyká na naléhavé hlasy odborníků, v zahraničí už mají několikileté zkušenosti s preventivními programy i s programy pro děti, které s domácím násilím přicházejí do styku. V nich se dokonce již malé děti dozvídají, co by měly dělat, aby se jim nic nestalo, když násilí v rodině propukne, jak si mohou chránit zdraví nebo život, kde hledat pomoc. Zároveň se také učí, že domácí násilí není běžnou součástí mezilidských vztahů a že existují jiné vztahy, ve kterých se lidé vzájemně respektují a nikdo druhému neublíží. Tohle vědomí, že situace není zcela bezvýchodná, pomáhá dětem, které mají zkušenosti s domácím násilím, najít sebevědomí, duševní stabilitu i životní perspektivu.

Důležité je, aby si děti nemyslely, že za násilí v rodině mohou samy a aby si nevyčítaly, že nejsou dostatečně silné, aby útoku zabránily. Za pomoci odborníků by se mělo v dětech znovu probudit sebevědomí. Ujistit je, že nikdo nemá právo ublížovat druhému, ani mezi rodiči a dětmi. A že je třeba docela normální mít vztek na agresora a říct, že se dítěti jeho chování nelíbí. Proto by již malé děti měly vědět, co je domácí násilí. Mělo by se o něm mluvit ve škole. Učitelé by si také měli všimnout drobných signálů, které mohou nasvědčovat tomu, že dítě zažívá domácí násilí. Projevit se to může v náhlých změnách jeho chování, když se třeba z upovídaného a hravého kluka či holčičky stává zamlklý, duchem nepřítomný a plachý, anebo naopak úporně snaživý žák.

2. 4 Možnost obrany proti domácímu násilí

Oběť domácího násilí by si neměla myslet, že by její partner dětem nikdy neublížil. I když děti neuhodí nebo jim nevyhrožuje, přesto děti cítí strach. Ty pak balancují mezi tím, že ho chtějí potěšit, a mezi tím, že chtějí zůstat s matkou, protože je pro ně bezpečnější rodič. Ale možná cítí, že musí zůstat na jeho straně, aby byly v bezpečí. Děti v násilnických rodinách jsou vždy v neustálé bdělosti. Domácímu násilí je velmi těžké se bránit, ale přesto existují ženy, které se rozhodnou k radikálnímu kroku a tím je odchod z domova. Ženy, které aktivně zareagovaly v počáteční fázi zneužívání (kladly útočníkovi podmínky pro další soužití nebo hrozily zveřejněním či sankcemi), jsou i později schopné účinně zareagovat na pokračující násilí (vyhledají poradnu nebo odcházejí do azylového domu). Naopak u žen s pasivní reakcí na první incidenty se hodně zvyšuje pravděpodobnost dlouhotrvajícího zneužívání, i když se dají říci, že měly původně velmi dobré předpoklady pro kontrolu nepříjemných situací. Tyto oběti vyhledají pomoc až v okamžiku, kdy jsou přesvědčeny, že jim jde o holý život. Pokud se tedy žena rozhodne pro odchod z domova, je dobré připravit si dopředu plán, který jí umožní rychlé jednání³⁸:

- u někoho, komu věří, by si měla schovat náhradní oblečení, důležité dokumenty, nějaký finanční obnos a náhradní klíče od bytu
- uschovat si jakýkoli důkaz o fyzickém napadání (roztrhané šaty, fotografie modřin, pokud možno i s datem)
- říct někomu, co se jí děje, případně zajistit důvěryhodného svědka
- naplánovat si nejbezpečnější dobu k útěku
- pamatovat si adresu zařízení, kam se může obrátit na pomoc

V případě, že je žena napadena, měla by zavolat policii:

- pokud je napadena u telefonu, měla by se pokusit nechat ho vyvěšený, mluvit, volat a křičet

³⁸ www.brisko.cz/clanek1036

- když přijede policie měla by jít do jiného pokoje, aby mohla mluvit bez přerušování
- po útoku neuklízet byt – důkazy (rozbité sklo, roztrhané oblečení, chomáče vlasů) sesbírat do igelitového sáčku a předat policii
- pokud je zraněna, měla by jít k lékaři, oznámit mu, co se jí stalo a požádat ho, aby události zdokumentoval
- poučit děti a určit jim bezpečné místo v bytě (pokoj, který jde zamknout, útek k sousedům)
- ubezpečit je o tom, že jejich úkolem je být v bezpečí a ne ochraňovat matku
- malé dítě by neměla zvedat, protože v jejím náručí bude zranitelnější

S dětmi nestačí jen o strachu mluvit, měly by se naučit, jak strach nebo hněv zvládat a jak se ochránit. Z tohoto důvodu je dobré pomoci jim vytvořit si vlastní bezpečnostní plán. Přestože matka i děti mohou mít násilnického muže rádi, přesto ví, že se násilí odehraje znovu. Vytvořením plánu dává matka dětem vědět, že pracuje na zlepšení jejich života a ochraňuje je. Pokud se děti plánování účastní, budou vědět, že jsou tým a že spolu zůstanou.

Když se děti zeptají matky, kde přišla k modřinám na ruku nebo monoklu, nebo proč má oteklou tvář, měla by jim říct pravdu tak, aby ji porozuměly. Říct jim, že ji partner uhodil, protože se neumí ovládat a neví, jak se jinak vyrovnat se svým vztekem. Měla by vysvětlit dětem, že násilí není přijatelné, že není pro ni ani pro ně bezpečné být s tímto mužem, a že již dělá opatření, jak je může ochránit. Matka by jim měla pomoci zbavit se stereotypů, co je v rodině mužská a ženská úloha. Pokusit se jim vysvětlit, že rodina je partnerský vztah dvou rovnoprávných lidí, kteří se starají o děti.³⁹

Život s popřením domácího násilí (s tím, že se nic takového neděje) narušuje vnímání reality dítětem. Pokud matka, její příbuzní a přátelé předstírají, že se nic hrozného neděje, děti se naučí nedůvěřovat svým pocitům a emocím. Naučí se, že musí lhát učitelům, příbuzným a kamarádům, jsou izolovány od svých přátel. Věří, že nikdo nemá podobný problém, ale víc dětí, než si myslí, se musí vyrovnat s životem ve stejné rodině.

³⁹ www.old.bkb.cz/zpravodaje/zp_99_3/nasili_bezpeci_pro_deti

Matka by měla být ke svým dětem upřímná, jak je pro ni těžké se se vším vyrovnat a jak jí vadí, že někdy nedělá to, co je pro ně správné. Snaží se jim více věnovat ve chvílích, kdy by se měla věnovat sobě. To je důvod, proč by neměla být izolovaná. Potřebuje blízkého přítele nebo příbuzného, aby jim pomohl, protože potom bude schopná dát více svým dětem.

2.4 Pomoc pro oběti domácího násilí (laická i odborná)

Většina obětí násilí v rodině volí takové způsoby chování, aby se násilí vyhnula. Především se snaží minimalizovat možnost, aby vzbudila hněv druhé strany, například pobývá v jiné místnosti, jde ven, snaží se zajistit, aby v kritické chvíli byly přítomny v domácnosti i jiné osoby⁴⁰. Oběť se také snaží partnera například různě naladit nebo uklidnit. Tím chce zmírnit nebo zmírnit jeho agresivní náladu. Za tyto snahy oběť platí vysokou cenu – působuje své chování násilníkovi, aniž by měla jistotu, že se jí podaří násilí předejít. Ztrácí schopnost vidět sama sebe a přejímá negativní hodnocení své osoby ze strany partnera. Vždy se týraným členům rodiny radí hledat duševní a fyzickou ochranu u třetí osoby.

Některé oběti se odhodlají ke konfrontaci, osloví partnera a snaží se vzniklou situaci s ním řešit. Oběť hledá pomoc také v různých poradnách a centrech (viz. Příloha č. 3 – Vyhledávání pomoci klienty Dětského krizového centra v Praze). Potřebuje slyšet někoho, kdo by ji pomohl určit, co je v rodinných vztazích ještě normální a co už ne. O sobě již v tomto stadiu má většinou negativní mínění. Pokud se rozhodne zůstat v rodině, je tento krok nadějný pouze za předpokladu, že druhá strana je ochotna spolupracovat, a tím potvrdit zodpovědnost za další existenci rodiny.

Lidé, kteří mohou poskytnout pomoc obětem násilí v rodině, by měli umět o problému hovořit bez rozpaků. Musí chápat, že změna k lepšímu vyžaduje delší čas. Čím dříve oběť násilí vyhledá pomoc odborníka, tím větší je naděje, že problém bude vyřešen ve stadiu poradenské pomoci. Ta je možná jen v případě, že agresor neodmítne odpovědnost za své chování. Jinou volbou může být rozhodnutí odejít na čas ze vztahu. Oběť se zbaví strachu a stresu. Přezkoumá své city a může také pozorovat odezvu na svůj odchod. Pobyt mimo rodinu je užitečný k poznání, jak vážně chce druhá strana změnit své násilné chování.

---

⁴⁰ Násilí v rodině - Informační text pro oběti, sociální pracovníky, policisty a veřejnost, Bílý kruh bezpečí, Praha, 1995

Mnohé oběti však jediné východisko spatřují v opuštění rodiny. Rádce a odborník by nikdy neměl svou pomoc podmiňovat odchodem oběti ze vztahu. Pomoc by oběti neměli odmítnout ani v případě, kdy se několikrát vrátí domů a opět odejde. Jestliže se rozhodne pro odchod a získá například pobyt v azylovém zařízení, nejsou její problémy zdaleka vyřešeny. Potřebuje povzbuzení, podporu a odbornou pomoc, aby toto těžké období zvládla. Pro týraného člena rodiny je důležité, aby si uvědomil, že stav násilí v rodině v minulosti neexistoval a nemusí ani v budoucnu pokračovat. Týraná osoba se potřebuje zbavit kontrolního vlivu a moci, které nad ní násilnický partner uplatňuje, aniž by ji přerušila na někoho nového. Teprve pak může s podporou odborníka hledat volbu pro budoucnost.

V případě, že se oběť obrátí na policii, není třeba násilí v rodině dále následně kriminalizovat. Vyšetřování činu poškozuje oběť tím, že přitáhne pozornost okolí. Oběť musí svědčit proti pachateli, se kterým často sdílí i nadále společnou domácnost. Vždy je především nutné se vrátit do situace oběti, která ve stavu naprostého zoufalství toto vše riskuje a pomoc policie vyhledá.

Krizová centra a poradny, ve kterých mohou oběti násilí v rodině hledat radu a pomoc, jsou např.: RAIPS, Manželské poradny, Linky důvěry, Linka bezpečí, Krizová centra, Střediska sociální podpory, Bílý kruh bezpečí, Rosa, Dona, Elektra, ProFem, různé domy pro matky s dětmi či azylové domy atd.

Azylových domů není v ČR mnoho. Některé nabízejí terapeutické programy pro ženy i děti. Ženy se v nich třeba učí znovu žít samostatně⁴¹. Léta násilí, kdy muž o všem rozhodoval, zbavila některé z nich schopnost postarat se o každodenní záležitosti. Za pobyt v azylovém domě se platí, a to je pro ženy, které jsou třeba na mateřské dovolené nebo nezaměstnané, velký problém. Dalším problémem je časově omezený pobyt (půl roku – rok). Po této době si žena musí hledat ubytování jinde.

Výsledkem stresu, pramenícího z života v násilnickém domově, jsou velmi reálné fyzické

⁴¹ www.old.bkb.cz/zpravodaje/zp_99_3/nasili_bezpeci_pro_deti

a psychické příznaky⁴². U dítěte se mohou objevit stresem zaviněná onemocnění jako bolesti hlavy, vředy a vyrážky. Úzkost a strach mohou narušit jeho spánkové a jídelní návyky a zavinit návrat ve vývoji i chování jako cucání palce, okusování nehtů a pomouchování se. Zpomalen je u těchto dětí i vývoj řeči, protože se bojí mluvit, aby se nestaly objektem napadení. Lékaři mohou tyto příznaky na dětech poznat během pravidelných prohlídek.

Děti se studijními problémy se možná neustále obávají toho, co se stalo v čerejší noci doma a co se stane dnes. Problémy ve škole pak mohou vést k špatné vzdělanosti, rvačky se spolužáky nebo stranění se společnosti. Možná se nenaučí jednat s druhými, protože doma neviděly pozitivní vztahy. Místo toho se naučí být agresivní a předvádět se, a tak vlastně imitují chování, které vidí doma. Nemohou vypracovávat domácí úkoly, protože není místo, kde by se mohly soustředit na práci.

Zde je pak důležité uvážit, zda by matka neměla promluvit s učitelem o násilí, protože i u učitel si již mohl všimnout příznaků. Učitelé se nesmí děti vyptávat na násilí nebo zneužívání, ale mají povinnost ohlásit podezření na psychické nebo fyzické zneužívání dětí.

Úkolem krizové intervence obecně je dosáhnout u klienta porozumění danému problému, orientovat se v něm a vzbudit schopnost jej řešit. Prvním a zásadním krokem je stabilizace duševního stavu a uklidnění. Protože se v těchto případech jedná především o problematiku vztahovou a emocionální, je třeba zvolit takové techniky vedení klienta, které by navodily atmosféru empatie, nedirektivnosti a citové opory. U zneužívaných dětí by měla být v prvním případě zajištěna jejich bezpečnost před dalším násilím a před dalším narušením rodinného systému. Formy intervence mohou být různé, přičemž musí být dodržen soulad všech právních, projektivních i terapeutických postupů.

Co je tedy nutné vědět, aby byla pomoc efektivní?⁴³

- znalost problematiky a pochopení situace
- znalost dynamické vývoje násilí

⁴² www.scio.cz/indiv/rodina_a_skola/2002_04/04Domaci_nasili

⁴³ www.profem.cz/index.php?clanek=86

- vědomí o tom, že žena a děti jsou v eminentním nebezpečí právě v období po odchodu muže
- jasné a zřetelné jednání proti násilnickým zásahům
- priorita bezpečnosti a ochrany ženy a jejích dětí
- osvěta o právech ženy
- zbavit ženu viny, zodpovědnost za násilí je jednoznačně přiřčena muži
- cílené a koordinované zákroky

Je důležité, aby zneužitá žena a její děti pocítily a zažily všestrannou pomoc při zabezpečení života bez násilí.

3. Prevence a postoj spoločnosti k násilí v rodině

Oběť by se neměla ostýchat vyhledat pomoc příbuzných, přátel, specializovaných poraden. Měla by si uvědomit, že rozhodnutí o tom, zda bude násilí dále snášet nebo se mu postaví, záleží pouze na ní.

Zranitelnost, ztráta sebevědomí, pocit bezmoci, sebeobviňování, emocionální labilita a depresivní ladění nejsou příčinou, ale následkem násilí, vyhrožování, ponižování, omezování, zanedbávání povinností vůči ženě a dětem ze strany partnera.

V ČR neexistuje speciální zákon o ochraně před domácím násilím jako je tomu například v Německu nebo v Rakousku. Obecně se lze domáhat ochrany v rodinném a občanském právu cestou civilního soudního řízení. Jde ale o proces složitý a obvykle finančně náročný.

3.1 Prevence násilí v rodině

Primární prevence

Cílem primární prevence je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození⁴⁴. Zaměření primární prevence má charakter především podle cílové skupiny. U většiny autorů je cílovou skupinou chápána buď potenciální oběť, skutečná oběť nebo lidé, kteří dítě mohou nějakým způsobem připravit na obranu, ochránit je nebo léčit.

Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence je vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva (možné pachatele mezi dospělými a možné oběti mezi dětmi) z hlediska CAN. Znamená hlavně prevenci orientovanou na omezování podmínek, za kterých CAN může vzniknout. Jde o situace a okolnosti, které nějakým způsobem podmiňují riziko zneužití dítěte.

⁴⁴ Vaníčková, E.: Sexuální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 48 s.

Terciální prevence

Touto prevencí se rozumí takové chování pedagoga, lékaře, rodiče apod., ve kterém reaguje na situaci, v níž došlo k sexuálnímu zneužití nebo k týrání či zanedbávání dítěte.

Smyslem terciální prevence je především zamezit dalšímu opakování násilí v rodině, aby oběť nebyla poškozována a aby poškození, které oběť utrpěla, bylo minimalizováno.

- a) etapa diagnostická – provede se odborná diagnóza míry poškození oběti. Provádí ji specializované pracoviště na úrovni psychologické, medicínské, právní
- b) etapa pomocná, ochranná a terapeutická – jde především o rozhodnutí odborného pracoviště, zda dítě zůstane nebo nezůstane dále v rodině

Soubor asertivních dětských práv, která by měla být v rámci školní výchovy vštěpována dětem jako součást prevence sexuálního zneužívání⁴⁵:

- Mám právo určit, kdo se může mého těla dotýkat a kdo ne.
- Mohu všechny něžnosti a dotyky odmítnout, když se mi nelíbí.
- Mohu odporovat dospělým.
- Mám právo využívat nucení a vymlouvání, abych odehnal(a) od sebe nebezpečí.
- Mohu odmítnout dárky.
- Mám právo vyprávět komukoliv o tajemství, které se mi nelíbí a je mi nepříjemné.
- Mohu odmítnout pomoc, službu i odpověď, když mám strach nebo se cítím v nebezpečí.
- Mám právo volat o pomoc a z místa nebezpečí utéct.
- Mám právo žádat o pomoc, když cítím, že ji potřebuji.
- Mám právo více důvěřovat svým pocitům, než tvrzení a přesvědčení dospělého.
- Mohu kdykoliv, když si nevím rady, zavolat telefonem na linku, kde pomáhají dětem, a mám právo znát číslo toho telefonu.

---

⁴⁵ Täubner, V.: Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí. 1. vyd., Praha: Trizonia, 1996, 61 s.

3.2 Legislativa v ČR (trestné činy spojené s násilím v rodině)

Ublížení na zdraví § 221 – tj. jednání, kterým je způsobena porucha na zdraví, která znemožňuje postiženému obvyklý způsob života, obvyklé činnosti, a to nikoliv na přechodnou dobu.

Ublížení na zdraví § 222 – tj. jednání, které vede k mimořádně vystupňované nebo prodlužované tělesné nebo duševní bolesti, která je na hranici snesitelnosti, byť trvá jen kratší dobu, nebo sice bolesti snesitelné, ale déle trávající.

Omezování osobní svobody § 231 – páchá osoba, která jiné osobě brání užívat osobní svobody.

Vydírání § 235 – k vydírání dochází tehdy, je-li pohrůžka usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví nebo újmou prostředkem k vynucení určitého chování.

Útisk § 237 – tohoto trestného činu se dopouští osoba, která jinou osobu nutí, zneužívaje její tísně nebo závislosti, aby něco konala nebo trpěla.

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 197a – tj. vyhrožování usmrcením, těžkou újmou na zdraví. Záleží na konkrétních okolnostech, jak subjektivně pocítuje újmu ten, jemuž je vyhrožováno.

Znásilnění § 241 – se dopouští ten, kdo jinou/jinému nutí k jakýmkoliv sexuálním úkonům. Nemusí jít jen o soulož, ale i jiné formy sexuálního ukojení.

Pohlavní zneužívání – zneužití osoby mladší 15 let § 242 – se dopouští ten, kdo vykoná soulož s osobou mladší než 15 let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije.

Pohlavní zneužívání - zneužití závislosti osoby § 243 – kdo zneužije závislost osoby mladší než 18 let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije.

Opuštění dítěte § 212 – tj. jednání, které vede k opuštění dítěte, o které má povinnost pečovat.

Zanedbání povinné výživy § 213 – se dopouští ten, kdo neplní, byť z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat.

Týrání svěřené osoby § 215 – se dopouští ten, kdo týrá osobu, která je v jeho péči či nebo výchově.

Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, nebo osoby blízké § 215a – od 1. 6. 2004 vstoupila v účinnost novela trestního zákona (zákon č. 91/2004 Sb.), díky níž je domácí násilí konečně i v České republice trestným činem. Soudní praxe jako „týrání“ rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou. Jde o jednání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které týraná osoba pocítuje jako těžké příkoří.

Brněnská policie od dubna 2005 zahájila boj proti domácímu násilí⁴⁶. Vznikla specializovaná skupina, která zajistí obětem účinnou pomoc v tíživé situaci. Základem policejní pomoci bude vytvořit fungující spolupráci mezi jednotlivými organizacemi a odborníky, kteří přicházejí s oběťmi do styku. Do této sítě jsou zahrnuti lékaři, policisté, psychologové, sociální pracovníci a poradci, pracovníci mediální a probační služby, kteří musí navzájem spolupracovat, aby efektivně dokázali obětem domácího násilí pomoci.

Pracovní skupiny jsou speciálně školeny, aby rozpoznaly znaky domácího násilí a uměly je odlišit od rodinných pnutí. V okamžiku, kdy policisté zatknou násilníka a umístí ho do vazby, bude jejich další prací postarat se o napadenou ženu a děti. Současný zákonný rámec dovoluje izolovat agresora maximálně na 24 hodin. Během této doby by měli být policisté schopni upozornit ostatní složky a nabídnout oběti domácího násilí radu, dát kontakt na neziskové organizace, které se násilím zabývají. V případě, že žena s dětmi nebude mít kam jít, mohou jim policisté poskytnout nejnutnější zázemí, kde si mohou do rána odpočinout, utřídit myšlenky, občerstvit se.

Pachatelé domácího násilí zatím ale nebudou moci být za své chování vykázáni z bytu či

⁴⁶ MF Dnes, Jižní Morava: Specializovaní policisté budou dělat více pro oběti domácího násilí, 12. 3. 2002

z domu, v němž žijí s obětí násilí. Předlohu, která to měla umožnit, vrátila Poslanecká sněmovna ČR 16. 6. 2005 k novému projednání svému ústavně – právnímu výboru⁴⁷. Předlohu navrhla skupina poslanců z různých stran. Policie by podle ní mohla pachatele domácího násilí vykázat z bytu či domu, kde žije s týranou osobou, až na deset dní. Tak to funguje v Rakousku – dojde-li v rodině k násilí, policie ihned vykáže násilníka na sedm dní z bytu. Odebere mu klíče a už se nestará, kam půjde dotyčný bydlet. Za své jednání musí nést odpovědnost sám. Žena tak má čas na to, aby se v klidu rozhodla, jak bude situaci řešit.

---

⁴⁷ www.test.polar.cz/domacinasili/news

3.3 Práva oběti (povinnost policie, trestní oznámení)

Domácí násilí je v ČR snad jedinou kategorií trestných činů, kdy pachatel dobrovolně a bez obav zůstává na místě činu – doma. Je to naopak obětí, kdo prchá bez peněz a potřebného vybavení, často s dítětem, a hledá útočiště u příbuzných, přátel či v azylu.

Násilník totiž za svůj čin neočekává žádné následky. Policie má při řešení problému násilí v rodině mimořádně důležitou úlohu⁴⁸. Často je první institucí, na kterou se oběť obrací.

V situaci ohrožení se žena rozhodla:

- zavolat policii, která se dostaví do její domácnosti
- utéci z bytu (s dětmi nebo bez nich) a vyhledat ihned pomoc policie
- dostavit se na policii s určitým odstupem.

Policisté jsou povinni poskytnout v rozsahu své působnosti⁴⁹ pomoc každému, kdo se se žádostí o pomoc na ně obrátí. Tedy i ženě, která se domáhá ochrany před protiprávním jednáním.

Policie zakročí:

- když již došlo k násilné situaci
- nebo tehdy, jde-li o takové projevy, jako například vyhrožování usmrcením, těžkou újmu na zdraví a žena má důvodné obavy, že k takovému jednání dojde.

V případě zastrašování, vyhrožování, vydírání, psychického, fyzického a sexuálního násilí by měla žena tyto skutečnosti oznámit. Možná tak zabrání jejich opakování.

Oznámení případu domácího násilí jsou policisté povinni vždy přijmout a poté provést další služební úkony. Ty jsou odvislé od toho, zda oznámení bylo přijato na policejní stanici nebo se policisté dostavili na místo. Vždy však policisté musí postupovat tak, aby ohrožené ženě nevznikla bezdůvodná újma a nebyla ohrožena její čest a lidská důstojnost.

⁴⁸ Vaše právo, první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí. 1. vyd. Praha: proFem, 2002, 10 s.

⁴⁹ § 43 zákon o policii ČR. Výjezdy k případům násilí v rodině by měly mít vždy přednost (např. před krádežemi), protože se jedná o útok proti životu a zdraví osob

Policisté jsou oprávněni⁵⁰:

- požadovat potřebná vysvětlení od zúčastněných svědků. Partner oběti však může využít zákonné možnosti odepření vysvětlení, protože by to mohlo přispět k jeho přestupkovému nebo trestnímu stíhání
- vyzvat označenou osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení; v případě odmítnutí mohou dotyčnou osobu k řádnému objasnění věci předvést
- v případě, že se policisté dostavili k násilné události a uživatel (majitel) bytu odmítne policii vpustit, a je-li zde důvodná obava, že je ohrožen život nebo zdraví napadené osoby anebo hrozí-li větší škoda na majetku, pak mohou policisté byt otevřít.

Oběť může od policistů vyžadovat:

- výslech odděleně od násilníka
- dokumentaci události (její fyzické zranění, psychický stav nezletilých dětí, stav bytu atd.)
- sepsání protokolu o zákroku a provedených policejních opatřeních
- odevzdání jedné kopie protokolu

Doklady o opatřeních policie i dalšího šetření mají velký význam pro další kroky oběti, a to nejen v rámci případného přestupkového nebo trestního řízení.

Oběť má právo:⁵¹

- být poučena o možnostech podání trestního oznámení (viz. Příloha č. 4 – Vzor podání trestního oznámení) a zahájení trestního stíhání, ke kterému v případě příbuzenského vztahu musí dát souhlas
- neodpírat tento souhlas, protože může usnadnit řízení ve věci dětí (komu bude svěřeno do péče, jaký bude kontakt s otcem, výše výživného)
- zásah policie a souhlas oběti může působit i preventivně, zejména jde-li o počátek tzv. „spirály domácího násilí“ – případy domácího násilí probíhají v jakémsi cyklu, který se může opakovat i několik let.

⁵⁰ Vaše právo, první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí. 1. vyd. Praha: proFem, 2002, 11 s.

⁵¹ podrobněji popsáno na 30 s.

Často se stává, že oběť domácího násilí sice podá trestní oznámení, ale potom vezme zpět souhlas k trestnímu stíhání, který je zde v většinou nutný. Vysvětlením je právě fakt, že oběť se většinou nemůže hned vymanit z vlivu pachatele - nemá například prostě kam jít. Pachatel ji může přemlouvat nebo jí vyhrožovat dalším násilím. Když pachatel zůstane na svobodě a oběť se nepodaří odejít ze společné domácnosti, je pro ni velmi důležité nepodlehnout jeho nátlaku. Zákon ale umožňuje v trestním stíhání pokračovat⁵², jestliže je zřejmé, že nevydání souhlasu se stíháním nebo jeho pozdější stažení bylo učiněno v tísní, pod nátlakem, výhrůžkami, v závislosti nebo podřízenosti.

Policisté jsou osoby s vysokou společenskou prestiží. Svým profesionálním jednáním mohou dát násilníkům jasně najevo, že jejich pocit beztrestnosti je klamný a že za své jednání budou potrestáni. Policisté tak mohou přerušit bludný kruh násilí.

---

⁵² § 163 odst. 1 písm. d) trestního řádu

Jak jednat v případech domácího násilí? 1. vyd. Brno: Liga lidských práv, 2004 16 s.

Závěr

Není pochyb o tom, že násilí v rodině je velmi citlivé téma. Vždyť i samy oběti o těchto záležitostech nedokáží otevřeně hovořit. Neznamená to ale, že mu budeme mlčky přihlížet a neuděláme nic pro to, abychom oběti pomohli.

Možná někteří z nás slyší, jak se u sousedů neustále křičí a bouchá s nábytkem a hned nato dítě ustavičně pláče. Nebo často také můžeme slyšet hádky manželů a druhý den si všimneme monoklu na obličeji ženy. Možná si řekneme, že je to jen jejich soukromá věc a my si raději nebudeme ničeho všimnat, neboť máme svých starostí dost. Mlčky budeme chodit kolem bytu, kde někdo trpí a pro sebe si budeme říkat, že je to chudák, jelikož si musí tolik zlého prožít. Jenže násilí není soukromá záležitost. Oběť (ať už je to dítě nebo žena) nedokáže najít odvahu, aby se proti násilníkovi postavila. Tajně doufá, že „to“ jednou skončí. Neskončí. Bez pomoci se týráním nezastaví. Proto násilí páchané v rodinném prostředí rozhodně není záležitostí soukromou a jde o velmi aktuální problém v rodině, kde ale může včasná intervence násilí zastavit.

Je třeba pokusit se vytvořit takové společenské prostředí, kde by se rizika rodinného zneužívání dítěte minimalizovala a vytvořit takové meze, které by tento společensky latentní jev odkryly, a které by takto postiženým obětem umožnily a pomohly tento životní handicap překonat.

Také by se mělo cíleně pomocí médií působit společensky tak, aby se tato rizika zmenšovala a zvýšila se společenská informovanost o tomto patologickém jevu.

Velmi významnou podmínkou v pomoci obětem domácího násilí je zejména nedostatečná osvěta. Násilí v rodině mnozí pokládají za soukromou záležitost a jeho oběť vlastně nenachází pochopení ani u svých příbuzných a tak ze strachu či studu vlastně o pomoc často nepožádá.

Seberme tedy odvahu a při podezření na rodinné násilí informujme policii, krizové linky, poradny, lékaře nebo učitele. Můžeme si být jisti, že jsme zachránili život nejen fyzický, ale i psychický, protože včasná intervence by měla zajistit bezpečí a ochranu oběti. Sice oběť na tento zážitek nikdy nezapomene, ale bude mít dispozici pro nový život bez násilí.

Resumé

Téma Násilí v rodině – cyklické opakování jsem si vybrala proto, že jde o velmi aktuální společenský problém a sama jsem si nedovedla přesně představit, co všechno se může v rodině za zavřenými dveřmi stát.

Práce je rozdělena do tří kapitol a jejím cílem je uvědomění si násilí v rodině jako vážného problému a dopad tohoto násilí na dítě, pro které může znamenat celoživotní deformaci tělesného i duševního zdraví. Proto je velmi nutné tento problém řešit a pomáhat najít obětem cestu pro nový život.

První kapitola charakterizuje samotnou instituci – rodinu, popisuje jednotlivé druhy násilí páchaného na dítěti a s tím spojené následky a vyznačuje osobnost pachatele a oběti.

Ve druhé kapitole se zabývám formami týrání ženy a jeho následující dopad na děti, které ve větší míře tomuto trápení přihlížejí. Dále zmiňuji možnosti obrany proti domácímu násilí, hlavně přípravu bezpečnostního plánu pro odchod z domova. Neméně důležitá v této kapitole je využití pomoci pro oběti nejen laická, ale především odborná.

Třetí kapitola je věnována prevenci, trestným činům spojeným s domácím násilím a právním oběti, tzn. možnost podání trestního oznámení na manžela, lékařská prohlídka a v neposlední řadě také povinnost policie po sdělení zprávy o domácím násilí.

Při zpracování daného tématu jsem využila systémovou metodu a sekundární analýzu literárních pramenů, odborných článků, sborníků, statistických materiálů, zákonů a informací z internetu.

Resumé

The topic of this work - „Repetitive Domestic Violence“ - has been chosen because of its currentness in the society and partly because of my personal interest – I have not been able to imagine, what could happen in a family „behind its door“ and I have been keen on to find it.

The work is divided into 3 chapters and it aims at understanding the domestic violence as the serious problem, especially its impact on tortured child. It is very necessary to solve this problem and to help to find „a new life“ for the victims, because domestic violence can produce lifelong deformation of their physical and mental health.

Family as an institution is introduced in the first chapter. The single forms of domestic violence to children and its consequences are described together with the roles and characters of victims and aggressors.

The forms of domestic violence to women and its impact on children are described in the second chapter. The possible forms of defence against the domestic aggressor are also described here, especially the preparation of safe escape plan to leave home place. The necessity of providing professional help and assistance is also highlighted in this chapter.

The prevention, legislative and law issues are the main topic of chapter 3. Main focus is concentrated on the process of reporting the violence to police, on medical examination and on the police duties after the announcement of domestic violence incident.

Systemic method and secondary analysis of relevant literature sources, articles, statistical databases, laws and information from internet were used when elaborating this work.

Anotace a klíčová slova

Anotace

Násilí v rodině je aktuální problém společnosti. Nejde o záležitost soukromou, ale veřejnou. Bakalářská práce se zabývá charakteristikou rodiny, jednotlivými druhy týrání dětí a manželky, dopadem násilí mezi rodiči na děti, popisuje pomoc pro oběti a prevenci násilí. Věnuje se trestným činům spojeným s domácím násilím a možnosti podání trestního oznámení.

Klíčová slova

Násilí v rodině, psychické týrání, fyzické týrání, sexuální zneužívání, odborná pomoc, prevence, trestné činy, práva oběti.

Annotation

Violence in a family is a topical problem of our society. This is not a private proposition but actually a very public one. This bachelor work is concerned with characteristic of a family, individual kinds of children's and woman's abuse, consequence of a violence between parents on their children, describe how help to a victim and prevention of a violence. Also this bachelor work put an attention to crimes which are connected with home violence and possibility to give a complaint.

Key words

Violence in family, mental cruelty, physical cruelty, sexual abuse, expert assistance, prevention, crime, victim rights.

Literatura a prameny

Prameny

1. Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině
2. Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí
3. Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon
4. Zákon č. 283/1991 Sb. O Policii České republiky

Literatura

5. Alexa, J.: *Žil jsem jako pedofil*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002
6. Dunovský, J. a kol.: *Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995
7. Elliotová, M.: *Jak ochránit své dítě*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997
8. Gjuričová, Š.: *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000
9. Goldmanová, J.: *Jak si nenechat ublížit: Bezpečnostní průvodce životem pro –náctileté*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996
10. Gödtel, R.: *Sexualita a násilí*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1994
11. Hirigoyen, M.: *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002
12. Matějček, Z.: *Krizová situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002
13. Matějček, Z.: *Po dobrém, nebo po zlém?* 1. vyd. Praha: Portál, 2000
14. Matějček, Z.: *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychické centrum, 1997
15. Mcewan, I.: *První láska, poslední pomazání*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2004
16. Pernerová, R. A.: *Tabu v rodinné komunikaci*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000
17. Pöthe, P.: *Dítě v obroženi*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996
18. Schweighofferová, N.: *Bylo mi dvanáct let...* 1. vyd. Praha: Svoboda, 1994
19. Šulová, L.: *Člověk v rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998

20. Täubner, V.: *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1996
21. Vaníčková, E.: *Dětská prostituce*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005
22. Vaníčková, E.: *Násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995
23. Vaníčková, E.: *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999
24. Vaníčková, E.: *Tělesné tresty dětí: definice – popis – následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004
25. Weiss a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005

Časopisy, internetové a jiné zdroje

26. Bosák, V.: *Psychické a fyzické týrání v dětství u dospělé populace ČR*. Tisková zpráva, 2004
27. Čírtková, L.: *Psychologie Dnes 1/2001 – Oběti domácího násilí*
28. Čírtková, L.: *Vývoj postojů k domácímu násilí*, Zpravodaj BKB č. 1/1999
29. Franková, Z.: *Inspirativní rady ze zabraní k problematice domácího násilí*, Zpravodaj BKB č. 1/1999
30. Hurychová, I.: *K projevům násilí vůči ženám*, Zpravodaj BKB č. 1/1999
31. *Jak jednat v případech domácího násilí?* Brno: Liga lidských práv, 2004
32. MF Dnes, Jižní Morava: *Specializovaní policisté budou dělat více pro oběti domácího násilí*. 12. 3. 2005
33. MF Dnes: *Otci ve vězení přibyl trest za týrání dcery*. 30. 6. 2005
34. *Násilí na ženách v domácím prostředí*. 2. vyd. Berlín: Koordinační centrum berlínského projektu proti domácímu násilí, 1997
35. *Násilí v rodině – informační text pro oběti, sociální pracovníky, policisty a veřejnost*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995
36. *Vaše právo, první právní pomoc ženám obětem domácího násilí*. Praha: Profem, 2002
37. Kriminální ročník XXXIV 4/2001. Vykoupalová, H.: *Násilí v rodině*
38. *Zpravodaj občanského sdružení Rosa 2/2004*, Praha
39. *Zpravodaj občanského sdružení Rosa 3/2004*, Praha
40. www.amnesty.cz

41. www.bkb.cz
42. www.brisko.cz
43. www.llp.cz
44. www.mvcr.cz
45. www.nasedite.cz
46. www.profem.cz
47. www.rodina.cz
48. www.rosa-os.cz
49. www.scio.cz
50. www.test-polar.cz
51. www.zenskaprava.cz
52. www.zkola.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Týrané a zneužívané děti – počty

Příloha č. 2 – Pachatelé násilí na dětech podle dat Dětského krizového centra v Praze

Příloha č. 3 – Vyhledávání pomoci klienty Dětského krizového centra v Praze

Příloha č. 4 – Vzor podání trestního oznámení

Příloha č. 1

Týrané a zneužívané děti - počty

rok	tělesné týrání	psychické týrání	sexuální zneužívání	celkem
1994	244	55	261	560
1996	575	173	558	1306
1998	641	192	593	1426
1999	662	224	638	1524
2000	530	213	614	1357
2002	527	171	537	1235

Pramen: MPSV; při interpretaci údajů v této tabulce je nutné vzít v úvahu časté vzájemné prolínání jednotlivých forem týrání

Příloha č. 2

Pachatelé násilí na dětech podle dat Dětského krizového centra v Praze

(podíly v %)

	fyziké týrání	psychické týrání	sexuální zneužívání**
matka	29,4	27,8	1
otec	26,2 vlastní; 19,0 nevlastní	32,9 vlastní; 15,2 nevlastní	34,9 vlastní; 14,5 nevlastní
oba rodiče	14,6	20,3	-
jiný příbuzný	5,4	2,5	15,5
nepříbuzná osoba	5,4	1,3*	22,2

* partner matky

** zbytek do 100 % - uvedeno jen místo činu

Pramen: databáze Dětského krizového centra v Praze

Příloha č. 3

Vyhledávání pomoci klienty Dětského krizového centra v Praze

(podíly v %)*

kdo kontaktoval DKC / přivedl dítě	první kontakt s DKC	přivedení dítěte do DKC
rodič (otec, matka, oba)	48,6 (11 %, 35 %, 3 %)	65,8 (9 %, 50 %, 7 %)
jiná příbuzná osoba	7,9	4,3
nepříbuzná nebo instituce	38,8	6,1
sám klient	4,6	4,6
neuveдено	0	19,2

* za období 1994-2003

Pramen: databáze Dětského krizového centra v Praze

Příloha č. 4

Podání trestního oznámení

VZOR

Organizace, její přesný název, adresa, tel. kontakt
osoba podávající oznámení, nebo v zastoupení

V ..... dne .....

Policie České republiky
okresní ředitelství
služba kriminální policie
(popř. obvodní oddělení)

Věc: Oznámení ve věci .....

1. podezření z protiprávního jednání .....
2. jméno osoby, které se oznámení týká - rozumí se osoba „poškozená“
3. (ne)známého pachatele

Na základě zjištění se domníváme, že došlo k protiprávnímu jednání, kterého se měl dopustit ..... (veškeré dostupné osobní údaje, včetně adresy, pobytu, nebo pohybu) tím, že dne ..... (nebo v době od... do...) u činil, konal, opomenul, nebo způsobil ..... v úči osobě ..... (veškeré dostupné osobní údaje poškozené osoby). To vše za přítomnosti svědka ....., nebo toto podezření může potvrdit ..... (veškeré dostupné osobní údaje svědka).

V jeho činu spatřujeme protiprávní jednání a proto činíme oznámení za účelem dalšího šetření události.

Při oznámení události jsme vycházeli především z ..... (vlastního zjištění, pozorování, nález věcí, jiný způsob .... např. i z doslechu od věrohodné osoby a pod.)

podpis

jméno a příjmení,
vlastnoruční podpis

POZOR!

vždy je třeba si v oznámení odpovědět na následující základní otázky o události:
CO?, KDY?, KDE?, KDO?, JAK?, ČÍM?, PROČ?, popřípadě zjištěný následek!!!

Pramen: MPSV